

**Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra české literatury**

KOBOLD JAKO ČTENÁŘSKÁ ZKUŠENOST KOBOLD – MY READER'S EXPERIENCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Josef Peterka, CSc.

Autorka bakalářské práce:

Pavla Danielková

Stříbrné Hory 52, 582 22 Příbyslav

Specializace v pedagogice ČJ-ZSV

Prezenční studium

Rok dokončení: 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury. Dále stvrzuji, že odevzdaná elektronická verze práce je identická s její tištěnou podobou.

V Praze, 20. června 2013

.....

Pavla Danielková

Poděkování

Děkuji *PhDr. Josefu Peterkovi, CSc.* za poskytnutí odborného vedení, cenných rad a připomínek, kterými přispěl k vypracování této práce. Dále za jeho ochotu a trpělivost, bez nichž by se tato práce neobešla. Ocenit bych chtěla také rychlost vzájemné komunikace.

Obsah

Obsah.....	4
1. Úvod.....	6
2. Souhrnná charakteristika románu.....	7
2.1. Autorka.....	7
2.2. Kontext vzniku díla.....	10
2.3. Žánr	13
3. Rozbor modré části Přebytky něhy. (O vodě.)	17
3.1. Vypravěč	17
3.2. Postavy	19
3.3. Příběh	28
3.4. Časoprostor	30
4. Rozbor červené části Přebytky lidí. (O ohni.)	32
4.1. Vypravěč	32
4.2. Postavy	33
4.3. Příběh	39
4.4. Časoprostor	41
5. Kompoziční a jazyková rovina románu	42
5.1. Členění textu	42
5.1.1. Dedikace, motto	44
5.1.2. Doslov k části Přebytky něhy. (O vodě.).....	46
5.2. Vyprávěcí situace.....	48
5.3. Kompoziční principy a postupy	48
5.4. Autorský styl.....	49
6. Recepce románu	53
7. Román v kontextu další tvorby.....	55
7.1. A já pořád kdo to tluče.....	55
7.2. Peníze od Hitlera.....	58

8. Závěr	61
Prameny a literatura	63
Resumé	68
Resume	69
Příloha č. 1	71

1. Úvod

V úvodu této práce bychom se měli pokusit vymezit základní cíle, ke kterým by měla směřovat. Hlavní náplní by měl být pokus o ucelenou literární analýzu a čtenářskou interpretaci dvojrománu Radky Denemarkové *Kobold* (2011). Jelikož se jedná o dílo poměrně nové, nebylo tomuto ucelenému rozboru zatím podrobena. Svou pozornost si ale jistě zaslouží. Radka Denemarková patří v současnosti k nevýznamnějším českým autorkám a její knihy se dočkaly již mnohých ocenění. Nejnovější z nich, *Kobold*, je dílo čtenářsky náročné a stylově nekonvenční. Vypovídá o krizi mezilidských vztahů, o nerovnostech a (ne)komunikaci mezi mužem a ženou, patologických jevech v rodině i celé společnosti.

Hlavním zdrojem informací pro tuto práci budou poznatky z teorie literatury, zvláště některých jejích subdisciplín. Především se bude jednat o poetiku, naratologii, genologii a literární kritiku.

Ve druhé kapitole věnované souhrnné charakteristice nalezneme stručný medailon o autorce románu, informace o kontextu vzniku díla, jeho žánru a vztahu titulu k dílu.

Následující dvě kapitoly se budou věnovat rozboru jednotlivých částí dvojrománu. První, které bude věnována pozornost, nese název *Přebytky něhy. (O vodě.)*, druhá *Přebytky lidí. (O ohni.)*. Zaměříme se v nich na charakteristiku postav, vypravěče, časoprostoru a nastínění příběhu.

Pátá kapitola se bude zabývat kompoziční a jazykovou složkou románu. Konkrétně se bude jednat o členění textu, analýzu vyprávěcí situace a použité kompoziční principy. Poslední z podkapitol bude věnována rozboru autorského stylu Radky Denemarkové.

Šestá kapitola bude pojednávat o recepci, tedy přijetí románu. Především nás bude zajímat názor odborné literární kritiky. Zde budeme čerpat ze všech dostupných zdrojů, jako jsou periodika, denní tisk či webové stránky.

Poslední z kapitol se bude zabývat rolí a postavením románu v kontextu další autorčiny tvorby. Náš zájem bude směřován k románům *A já pořád kdo to tuče* (2005) a *Peníze od Hitlera* (2006), které společně s *Koboldem* (2011) tvoří volnou trilogii.

2. Souhrnná charakteristika románu

V této kapitole se budeme zabývat souhrnnou charakteristikou románu, kam spadá stručné pojednání o autorce románu, Radce Denemarkové, rozbor kontextu a podmínek, za kterých román vznikl, informace o jeho žánru a interpretace titulu.

2.1. Autorka

Autorkou dvojrománu *Kobold* je Radka Denemarková, narozená 14.března 1968 v Kutné Hoře. Spisovatelčiny kořeny jsou české, v otcově linii jsou i předci židovští. Rodinné prostředí, ve kterém vyrůstala, bylo kulturně založené a to především díky otci, který studoval hru na housle a založil knihovnu. S ním Radku Denemarkovou pojil velmi kladný a vřelý vztah. Proti tomu „*maminka byla svérázná*“¹ a vztah s ní nebyl bez komplikací. Matčino chování popisuje následovně: „*U určitých lidí nikdy nemůžeš očekávat vysvětlení nebo změnu. Prostě si tě dají. To, že jsem některý situace ustála, je zázrak. U žen je manipulace hodně maskovaná a dějí se strašný, přitom nenápadný věci. Do jejich hry totiž patří citový vydírání.*“²

Po maturitě na gymnáziu v Kolíně v roce 1986 začala studovat Filosofickou fakultu UK, obor germanistika – bohemistika, který zakončila titulem Mgr. Výběr právě tohoto oboru byl jistě do velké míry ovlivněn tím, že měla od osmi let soukromou učitelku němčiny, Věru Kádnerovou. S touto dámou ji pojilo dlouholeté přátelství a podnítila v Radce Denemarkové zájem a lásku k tomuto jazyku.³

Dále pokračovala ve studiích doktorátem, titul Ph.D., jež získala v roce 1997 v oboru česká literatura na FF UK. Její dizertační práce nese název *Sémiotická problematika dramatizací*.

Jako první zaměstnání uvádí Denemarková ve svém oficiálním životopise pozici odborné asistentky na FF UK, konkrétně na katedře české literatury, kterou vykonávala od roku 1992 do roku 1997. Zároveň byla

¹ BEK, Dan. Kdo se bojí Radky Denemarkové?. *Vice* [online]. 2012 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://www.vice.com/cs/read/kdo-se-boji-radky-denemarkove>

² Tamtéž. [cit. 2013-06-19].

³ DENEMARKOVÁ, Radka. Bakalářská práce *Kobold*. [online].18.6.2013 13:49 [cit. 2013-19-06]. Osobní komunikace. Viz Příloha č.1.

v letech 1992-1995 zaměstnána na katedře germanistiky na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE.

Od října 1998 se jejím novým působištěm stal Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, konkrétně oddělení literatury 20. století, intertextuality a vazby literatury, filmu a divadla ve 20. století. V rámci tohoto svého působení se také podílela na vzniku Slovníku spisovatelů po roce 1945 a Dějinách české literatury po roce 1945. Působila zde do února roku 2004.

Současně v této době, tedy v letech 1998 – 2004, pracovala jako lektorka a dramaturgyně v pražském Divadle Na zábradlí.

Od října 2004 se žije jako spisovatelka a překladatelka na volné noze. V roce 2007 pobývala na tvůrčím spisovatelském stipendiu ve Wiesbadenu v Německu, v roce 2008 v Berlíně, roku 2010 v Grazu v Rakousku a naposledy v roce 2011 na ostrově Usedom v Německu.

Od října 2009 působí externě na Literární akademii Josefa Škvoreckého v Praze, kde přednáší a vede seminář tvůrčího psaní.

V současné době žije v Praze. Má syna Jana, který se narodil v roce 1995, o pět let později následovala dcera Ester.

Prvním počinem Denemarkové na poli literatury byly popisky k výstavě Ema Destinová, uvedené Národním muzeem v Praze roku 1998, které přeložila do němčiny. Po nich následovaly překlady divadelních her, článků, povídek, ale i románů. Za překlad románu Herty Müllerové *Atemschaukel*, který v Česku vyšel pod názvem *Rozhoupaný dech*, získala roku 2011 cenu Magnesii Literu za nejlepší překlad.

Poprvé ovšem získala Magnesii Literu už v roce 2007 a to v kategorii nejlepší próza roku za román *Peníze od Hitlera*. Tentýž román jí také o čtyři roky později vynesl cenu německých literárních kritiků *Usedomer Literaturpreis*.

K dalším významným oceněním patří *Magnesia Litera* za nejlepší knihu v kategorii publicistiky v roce 2009, kterou získala s dokumentárním románem *Smrt, nebudeš se báti aneb Příběh Petra Lébla* nebo nominace na Cenu Josefa Škvoreckého za dvojromán *Kobold* v roce 2011.⁴

Denemarková ovšem není pouze spisovatelkou a překladatelkou, ale každoročně vyjde několik jejích esejí, povídek či pojednání, která se týkají odborných témat nebo aktuálních problémů. Publikuje v

⁴ Životopis. *Radka Denemarková* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.denemarkova.cz/zivotopis/>

lingvistických časopisech (Tvar, Česká literatura a Literární noviny), novinách (Hospodářské noviny) či společenských časopisech (Respekt, Reflex).

Jádro její tvorby pak v současnosti tvoří romány. Sama autorka přiznává, že próza jí ze všech útvarů vyhovuje nejlépe. „*Jsem přesvědčená, že jenom beletrie může říct o životě pravdu. Může si to dovolit. Memoáry, literatura faktu, pojednání historiků paradoxně nikoliv.*“⁵

Kobold, jemuž je celé tato práce věnována, je vyvrcholením volné trilogie, jejíž první díl s názvem *A já pořád, kdo to tluče* vyšel v roce 2005, o rok později pak spatřil světlo světa román *Peníze od Hitlera*. Ten zaujal natolik, že se dočkal i své dramatisace. Premiéru měly *Peníze od Hitlera* na prknech Švandova divadla na Smíchově 9. ledna 2010.⁶

Dvojromán *Kobold*, který vyšel v roce 2011 v Brně, je zatím jejím posledním prozaickým počinem.

Jak je ze životopisu patrné, Radka Denemarková patří mezi ženské autorky literárně velmi vzdělané a v oboru dokonce odborně působící. Ze současných českých spisovatelek podobného ražení můžeme zmínit ještě například Danielu Hodrovou nebo Sylvii Richterovou.

Daniela Hodrová, spisovatelka narozená 5.7.1946 v Praze, vystudovala češtinu a ruštinu na FF UK, titul PhDr. získala za disertační práci *Předpoklady vzniku románu ve staroruské literatuře*. Pracovala v nakladatelství Odeon a od roku „1980 je vědeckou pracovnící oddělení teorie literatury Ústavu pro českou a světovou literaturu. Studie (zvláště o teorii románu) publikuje v *České literatuře*, *Slavii*, *Estetice*, *Kritickém sborníku a Tvaru*.“⁷

Pro Hodrovou i Denemarkovou je charakteristické prolínání jejich literárněvědné činnosti s tvorbou beletristickou. „*Mnohá témata a postupy, jimiž se zabývají jako teoretičky, se objevují rovněž v jejich prózách.*“⁸

Tento tvůrčí typ spisovatelek by se dal označit jako „poeta doctus“ (básník učený).

⁵ DENEMARKOVÁ, Radka. Žádná podobnost není náhodná. *Festival spisovatelů Praha* [online]. 2010 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/clanky/radka-denemarkova-zadna-podobnost-neni-nahodna_3077.html

⁶ *Peníze od Hitlera. Švandovo divadlo na Smíchově* [online]. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.svandovodivadlo.cz/index.php?cmd=event.detail&id=1514>

⁷ ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945: Díl 1, A-L*. Praha: Brána, 1995. s. 257-258. ISBN 80-85946-16-5.

⁸ Tamtéž. s. 258.

„Básník by měl plnit roli mluvčího národa. Lišit se od literárního řemeslníka, pouhého baviče.“⁹ Zde tedy vidíme i druhý typ ženských spisovatelek a to pisatelky populární literatury, „pejorativně někdy nazývané jako literatura triviální, bulvární nebo braková.“¹⁰ Tato literatura se projevuje především svou prvoplánovostí, zjednodušením, předvídatelností a je mířena na masového čtenáře.

Literatura, kterou píše Denemarková, Hodrová i Richterová, se označuje jako umělecká a vyznačuje se tím, že je určena náročnému čtenáři a dbá na svou jedinečnost a originalitu. Nepředkládá nám smysl románu jasně naservírován, ale nechává prostor pro naše vlastní úvahy.¹¹

2.2. Kontext vzniku díla

Kontext vzniku díla je vždy důležitou složkou porozumění celému jeho smyslu. Spadají sem informace o tom, kdy dílo vzniklo, jaké místo zaujímá v tvorbě autora a jak se dobové naladění a historické dějiny promítly do jeho poetiky.

V kontextu autorčiny tvorby je román *Kobold* v současné době posledním a nejnovějším prozaickým dílem, které vydala. „*Kobold volně navazuje na knihy A já pořád kdo to tluče (2005) a Peníze od Hitlera (2006) a autorka jím završuje svou trilogii o středoevropském dvacátém století.*“¹²

Tento román u nás poprvé vyšel v roce 2011. Podle indicie v knize předpokládáme, že práci na něm Denemarková zahájila v listopadu 2008, kdy pobývala na tvůrčím spisovatelském stipendiu v německém Berlíně. „*Nádech a pod hladinu. Berlín-Wannsee, listopad 2008.*“¹³ Dokončen byl pak v březnu 2010, kdy pobývala na dalším stipendiu, tentokrát v rakouském Grazu. „*Výdech a nad hladinu. Graz, březen 2010.*“¹⁴ To, že dílo vznikalo v německy mluvících zemích, se jistě částečně projevilo i v množství německých slov a celých pasáží v němčině, které autorka v románu užívá.

Příběh části *Přebytky lidí. (O ohni.)* je inspirován skutečnou událostí, která se stala v dubnu 2009 ve Vítkově. Čtyři čeští neonacisté zde v noci hodili zápalné láhve do domu obývaného Romy. Nejvážnější zranění si

⁹ Tamtéž. s. 91.

¹⁰ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jiloviště: MME s.r.o., 2007. s. 29 ISBN 978-80-239-9284-7.

¹¹ Tamtéž. s. 29.

¹² Životopis. *Radka Denemarková* [online]. [cit. 2013-05-09]. Dostupné z: <http://www.denemarkova.cz/proza/>

¹³ DENEMAROVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 220. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁴ Tamtéž. s. 220.

odnesla dvouletá Natálie (popáleniny na 80% těla) a celý dům do základů vyhořel. Motivem celého činu byla etnická příslušnost poškozené rodiny.¹⁵

Autorka v jednom z rozhovorů osvětluje i důvody, proč se nechala inspirovat právě touto událostí. Popisuje překvapení nad reakcemi některých médií, která se snažila událost bagatelizovat a zpochybnit vůbec celý průběh incidentu. Přímou k tomu řekla toto: „*Když dojde k násilí na základě rasové nesnášenlivosti, je společnost nastavená tak, že si to ta oběť vlastně zasloužila. Bůhví jak to bylo a tak dále. A já v tom vidím obrovské nebezpečí. Jestli jsme opravdu ve 21. století, tak to nelze takto vnímat. Tady je prostě násilí, navíc takto motivované, a to se musí potrestat.*“¹⁶

V literární tvorbě 21. století nemáme jeden převládající směr, jako tomu bylo doposud, kdy například na přelomu 18. a 19. století byl dominantní romantismus, ve 2. polovině 19. století realismus a tak bychom mohli pokračovat dále.

Jeden ze současných trendů ovšem zmínit musíme a tím je ženská literatura. „*Negativně se tu projevuje terminologická duplicita (nejednoznačnost), protože jako ženská literatura bývá označována nejen literatura psaná ženami, ale také schematické a sentimentální čtivo adresované hlavně nenáročným čtenářkám.*“¹⁷

Spisovatelky-ženy nemají v českém prostředí příliš silné zastoupení (v současných literárněhistorických příručkách a slovnících se zastoupení žen pohybuje mezi 10-20%¹⁸) a historie spisovatelek není v českém prostředí doposud dostatečně zmapována. Jejich postavení v dějinách české literatury je ale významné, v některých etapách i průkopnické. Z nejvýznamnějších můžeme jmenovat Boženu Němcovou, Karolínu Světlou, Marii Majerovou, Věru Linhartovou ad.

Situace se začala obracet zhruba ve druhé polovině 20. století se vznikem a rozšiřováním feminismu, který pronikl i do literatury.

¹⁵ Zhářský útok ve Vítkově. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDh%C3%A1%C5%99sk%C3%BD_%C3%BAtok_ve_V%C3%ADtkov%C4%9B

¹⁶ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást. *Radio Praha* [online]. 2011 [cit. 2013-05-09]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-kerou-neumime-setrast>

¹⁷ MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001, s. 82. ISBN 80-7243-139-0.

¹⁸ Tamtéž.

Zhruba v 90. letech 20. století dosáhlo vrcholu „odvětví ženské literatury, jehož specifickým rysem je mužem ukřivděná hrdinka.“¹⁹

V románu *Kobold* bychom mohli znaky jednoho z archetypů, hrdinky uzavřené, vidět v Koboldově dceři Juditě. Heřman tento archetyp charakterizuje jako hrdinku hluboce poznamenanou a trpící, u které je velký důraz kladen na její psychologii a retrospektivu. „Právě ona psychická stránka je poznamenána vážným blokem, který způsobila negativní zkušenost s blízkou osobou opačného pohlaví.“²⁰

Etická polarizace ženských a mužských postav je v románu dána od počátku poměrně jasně. Ty ženské (Judita, Hella, Justýna) jsou ovládány a manipulovány světem mužů, koboldů. Ač každá trochu jinak, oběťmi jsou zde vždy ženy. Nebyla by to ale Radka Denemarková, kdyby nám to naservírovala takto průhledně a jasně až pod nos. Druhou etickou rovínou románu totiž tvoří to, že i oběť je vinna, pokud „neřekne včas rázné a rezolutní stop. Tak tyrana vlastně nevědomky chrání a pomáhá mu.“²¹

Rozdíl mezi feminismem a „ženskou literaturou“ spočívá především v přístupu k problému. Ve feministické literatuře vítězí vždy jenom muži. „Maskulinní element je degradován na pozici otrokáře a nemilosrdného usurpátora, jiné pozitivní kontexty zde téměř mizí.“²² To nacházíme i u hlavní postavy „modré“ části románu, Kobolda, kdy se nejedná o postavu ambivalentní, ale jasně určenou jako zruďnou a eticky vadnou. V radikálním feminismu dokonce nacházíme tezi, že „znevýhodněnou pozicí žen ve společnosti jsou vinní muži, a ti se musí změnit, aby se postavení žen zlepšilo.“²³ Tento poněkud vyhocený podtext ovšem v románu *Kobold* nespátřuji.

Ženská postava se ve feministické literatuře nesmí vzdávat, uzavírat si cestu k lepšímu životu a rezignovat na řešení problémů.

Feminismus kritizuje čtení textů z perspektivy ženské zkušenosti, která předpokládá, že se každá žena již setkala s útlakem. Tento trend, který byl v anglosaském prostředí populární v 70. letech 20. století, však v literatuře

¹⁹ HEŘMAN, Tomáš. Současné ženské hrdinky a nastupující klišé. In: *Labyrint ženského literárního světa*. Praha: Literární akademie, s.r.o., 2007, s. 212. ISBN 978-80-86877-06-8.

²⁰ Tamtéž.

²¹ MAREŠOVÁ, Milena M. Kniha musí být sekerou na zamrzlé moře v nás. *Literární.cz: Světová literatura živě* [online]. 2011 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/rozhovory/denemarkova-kniha-musi-byt-sekerou-na-zamrzle-more-v-nas_8578.html

²² HEŘMAN, Tomáš. Současné ženské hrdinky a nastupující klišé. In: *Labyrint ženského literárního světa*. Praha: Literární akademie, s.r.o., 2007, s. 214. ISBN 978-80-86877-06-8.

²³ SPENDER, Dale. Ženy a literární historie. In: OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Ženská literární tradice a hledání identit*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, s. 33. ISBN 978-80-86429-69-4.

ještě více umocnil pohled na ženu jako na oběť. S tímto motivem ovšem populární ženská literatura stále pracuje a spoléhá na jednoduché sentimentální vcítění se čtenářky do hlavní ženské postavy. Čtenářský zážitek je v tomto případě ovšem založen na velmi povrchních emocích.

Jak tedy z uvedeného vyplývá, literatura soustředěná na ženy ani literatura psaná ženami, nemusí a není vždy feministická.

A je to právě šablonovitá struktura populární ženské literatury, kterou bychom mohli označit až za červenou knihovnu, která přispěla k velkému výskytu spisovatelek v posledních desetiletích. U románů Radky Denemarkové tento fenomén nespátřuji. Její romány nepatří ke knihám, u kterých bychom od počátku věděli, jak skončí. Nestaví na zažitých klišé a schematičnosti. Nespolečá na to, že si čtenáře získá vyvoláním proplánovaných emocí a důraz je kladen spíše na výpovědní hodnotu románu než na líbivost a tím pádem komerční úspěch.

Můžeme tedy Radku Denemarkovou označit za feministku? Označila by se tak sama? V rozhovoru pro Ivetu Svobodovou uvádí, že ano. Jde ale dál, nejde jí o to ukázat pouze bezpráví páchané na ženách. Říká: „*Zastávat se máme každé skupiny, pokud vyjde najevo, že je jakkoliv omezována kvůli pohlaví, barvě kůže. Zastat se skupiny lidí, které jsou upírána stejná práva.*“
24

2.3. Žánr

V této kapitole bychom se měli věnovat dvojrománu *Kobold* z hlediska genologie, což je věda zkoumající literární druhy a žánry.

V neklasickém rozložení na prózu, poezii a drama můžeme říct, že jednoznačně převažuje próza, což je literární druh, kam spadají neveršované texty narativního typu. Dochází zde ale k hybridizaci, míšení prózy s poezií, jedná se o prozaický text obohacený verši.²⁵

Pokud máme zařadit *Kobolda* z hlediska žánru, pomáhá nám k tomu anotace románu, recenze i sama autorka – všichni mluví o dvojrománu. Tedy o dvou románech v jedné knize.

Já jsem se rozhodla zhodnotit každou část románu zvlášť. Pokud se jedná o *Přebytky lidí. (O vodě.)*, taktéž se přikláním k tomu, že se jedná o

²⁴ SVOBODOVÁ, Iveta. Mám dobrodružný, v leccems divoký život. Střílím do vlastních řad. *Topzine* [online]. 2011 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://www.topzine.cz/radka-denemarkova-mam-dobrodruzny-v-leccems-divoky-zivot-strilim-do-vlastnich-rad>

²⁵ PETERKA, Josef, Dagmar MOCNÁ a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004, s. 526. ISBN 80-7185-669-X.

román, který patří k základním prozaickým žánrům. Román je definován jako „výpravná próza velkého rozsahu zachycující široký a složitý úsek života i jeho vývoj“²⁶. V této části nacházíme rysy polyfoničnosti (mnohotvárnosti řeči i hledisek). Konkrétně se jedná například o dva typy vypravěčů, kteří nám zprostředkovávají různé perspektivy pohledu.

Román je „žánr dialogický, žijící vícehlasem, ... míšením nízkého a vysokého v jejich mluvě a v řeči vypravěče.“²⁷ V tomto románu zaznamenáváme míšení především v rozdílné řeči hlavního hrdiny Kobolda, vyznačující se hrubostí a nespisovností, v protikladu k nepříznakové řeči neosobního vypravěče či promluvám ostatních postav.

V části *Přebytky něhy. (O vodě.)* je naplněn i požadavek velkého rozsahu, v našem případě konkrétně 226 stran formátu A5.

„Třídění románových typů, popř. žánrových forem a variant není příliš systematizováno a ustáleno.“²⁸ Část *Přebytky něhy. (O vodě.)* nemůžeme jednoznačně přiřadit k některému z podtypů románu, žádný se zde totiž nevyskytuje v čisté formě.

Nacházíme zde prvky filosofického románu, který se snaží o radikální problematizaci reality. Předpokladem jeho vzniku je „výjimečný intelektuální potenciál tvůrce, jeho schopnost (kritické) reflexe lidské existence v širším „světonázorovém“, noetickém, etickém a ontologickém horizontu.“²⁹ To je pro tento román i jeho autorku příznačné – pokouší se zde problematizovat současnou evropskou realitu s ohledem na historické události posledních sta let. Konkrétními tématy jsou násilí v rodině, lhostejnost okolí, rasová nesnášenlivost, ale i vlastnosti českého národa jako je pokrytectví či pocit malosti. Denemarková to ovšem dělá bez patosu a moralizování, ale naopak s nadsázkou a ironií. Hledá odpověď na otázku: Odkud pramení změna lidských hodnot?

Vzhledem k výběru témat, která jsou zde aktualizována, bychom mohli předpokládat i prvky sociálního románu, což je typ „reflektující sociální aspekty civilizačního vývoje“³⁰, jehož cílem je zachytit celistvý úsek skutečnosti z nepříliš vzdáleného období. Je zde uplatněna funkce kritická, typická pro tento typ románu. Hlavní hrdina pochází ze spodní vrstvy společnosti a ukazuje se zde pohrdání a odstup vyšších vrstev od těchto

²⁶ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jiloviště: MME s.r.o., 2007. s. 267. ISBN 978-80-239-9284-7.

²⁷ PETERKA, Josef, Dagmar MOCNÁ a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004, s. 576. ISBN 80-7185-669-X.

²⁸ Tamtéž. s. 579.

²⁹ Tamtéž. s. 203.

³⁰ Tamtéž. s. 630.

neprivilegovaných. Prostředí zde ovšem není tou hlavní příčinou, není tím, kde bychom hledali nastíněné problémy. Jsou to spíše širší historické souvislosti ovlivňující chování lidí a jejich mentalitu. Pozornost je věnována vývoji jedince ve složitých společenských procesech. V našem případě jsou konkrétní dopady totalitních režimů na společnost reprezentovány na jednotlivých lidských bytostech - postavách. Někdy je tento typ románu označován také jako román společenský.

V rozhovoru pro Radio Praha na otázku, jak by tento román sama charakterizovala, odpovídá Radka Denemarková takto:

„Pro mne je to ještě navíc metafora, jak obecně funguje totalita. Násilí v rodině je vlastně i metafora totalitních režimů, kterými bylo 20. století nasáklé. A tím pádem i naše země. A nějakým způsobem ten otisk v chování lidí, v gestech, v mentalitě společnosti zůstává. A spíš je to také otázka, jak je možné, že většina té menšiny dovolí v krátké době tak neskutečné věci. Já jsem chtěla ukázat, že to začíná velice nenápadně, takže lidé s vidinou nějakých krátkodobých výhod se vlastně vzdají toho nejcennějšího, co mají. A to je svoboda, sebeúcta a seberepekt.“³¹

Druhá část románu *Kobold, Přebytky lidí. (O ohni.)*, nese spíše rysy novely. Je podstatně menšího rozsahu, zabírá zhruba 1/3 knihy. Novela patří ve srovnání s mnohotvárným románem k prozaickým žánrům s nejvyhraněnější formou. *„Typická je sevřenost jednoduchého, dramaticky vystupňovaného děje a redukovaný počet postav, rozvíjejících ústřední dějový motiv většinou v ohraničeném a relativně krátkém čase.“³²* Tato definice jako by přesně kopírovala to, co v této části nacházíme. Je zde jednoduchý děj bez přílišných odboček, příběh se odehraje během několika týdnů. Jsou zde pouze dvě hlavní postavy. Rafinovaná kompozice příběhu tkví v tom, že je vše založeno v podstatě na omylu, který je ovšem stále stupňován až k absurdnosti. Objevuje se zde i pro novelu typický motiv hledání a tajemství a to v okamžiku, kdy Justýna, jedna z hlavních postav, pátrá po tajemném nočním dárci.³³

³¹ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást. *Radio Praha* [online]. 2011 [cit. 2013-05-05]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-kerou-neumime-setrast>

³² PETERKA, Josef, Dagmar MOCNÁ a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004, s. 417. ISBN 80-7185-669-X.

³³ Tamtéž.

2.4. Titul

Hlavní titul dvojrománu je pro obě části totožný a zní *Kobold*. Z formálního hlediska podle J. Hrabáka se jedná o titul jmenné povahy bez přívlastku, tvořený jedním substantivem. Toto hledisko je ovšem pro literární vědu neperspektivní, protože nic nevyovídá o vztahu titul-dílo.³⁴

Tento vztah je zřejmý až z hlediska tematického či stylistického. V našem případě se jedná o titul protagonistický, vztahující se k postavám a jejich roli v románu. Název *Kobold* vidím jako dvojznačný. V modré části románu *Přebytky něhy. (O vodě.)* je Kobold příjmení hlavního hrdiny. Tento titul nemůžeme číst pouze takto doslovně. Ve druhé části *Přebytky lidí. (O ohni.)* se nikdo s takovýmto jménem nevyskytuje a přesto cítíme, že se obsah k titulu vztahuje. Souvisí to se sémantickým významem slova „kobold“.

Radka Denemarková v knize sama vysvětluje význam tohoto německého slova, které znamená diblík, skřítek, ale v přeneseném významu taktéž skřet, kreatura nebo monstrum. „*Kobold je obecně typ člověka, který má vysokou inteligenci, ale chybí mu inteligence emoční a především sociální soucítění. Proto dokáže dokonale manipulovat ostatními a naučí se emoce předstírat, když už jsou pro druhé tak důležité.*“³⁵ V obou částech románu nacházíme postavy-koboldy, které se touto charakteristikou vyznačují. V modré části je to Michael Kobold, v červené Harold, jehož jméno se s „kobold“ jistě nerýmuje náhodou. Z těchto důvodů pravděpodobně autorka dala tento zastřešující název celé knize.

Každá ze dvou částí románu nese ještě dva rozdílné podtituly. První podtitul graficky modré části je *Přebytky něhy*, druhý *O vodě*.

V graficky červené části zní první podtitul *Přebytky lidí*, druhý *O ohni*.

Jak je patrné, z hlediska formy a výstavby jsou podtituly v podstatě totožné.

V prvních podtitulech obou částí spatřuji nejdříve jistou dávku ironie a nadsázky. *Přebytky něhy* mi ironicky evokují domácí násilí, které je jedním z hlavních motivů této části. *Přebytky lidí* zase spojitost s tím, že hlavní postava pracuje v krematoriu. Tyto podtituly můžeme chápat i poetičtěji.

³⁴ ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika. Klasifikace titulů literárních děl. In: *Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity* [online]. [cit. 2013-05-17]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.pulib.sk%2Fweb%2Fkniznica%2Felpub%2Fdokument%2FOlostiak3%2Fsubor%2F43-stepanova.pdf&ei=eeVUcXfDYiYPfq2gYgJ&usg=AFQjCNGEQSvGN0ZmcNRFBMgoHxIILT_Csg&sig2=nl0Web5Rq6VdWnXEvjBnjg&bvm=bv.46471029,d.ZWU

³⁵ MAREŠOVÁ, Milena M. Kniha musí být sekerou na zamrzlé moře v nás. *Literární.cz: Světová literatura živě* [online]. 2011 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/rozhovory/denemarkova-kniha-musi-byt-sekerou-na-zamrzle-more-v-nas_8578.html

V modré části se vyskytuje postava Helly, múzy, křehké citlivé bytosti, která svého Kobolda zahrnuje láskou a něhou, ale on city nejen, že neoplácí, ale ani nepřijímá. Z toho pak vznikají přebytky něhy. Pokud se stejnou optikou podíváme i na červenou část, zmocní se nás ještě o něco hořčejší pachů. Hlavní postavou je zde fyzicky i duševně postižený muž, který je ale paradoxně schopen hlubšího citu než druhá mužská postava, oplývající zdravím, penězi a dobrým postavením. Autorka se možná pokoušela docílit toho, aby si každý sáhl do svědomí a přiznal si, že nejen společnost, ale někdy i my, hledíme na tyto mrzáky jako na přebytek.

Druhé dva podtituly obou jsou o živlech – *O vodě* a *O ohni*. V části *O vodě* Denemarková využívá všech jazykových prostředků k tomu, aby tuto část vodou doslova naplnila. Voda se objevuje v metaforách, prostoru, kde se příběh odehrává, i osudech jednotlivých postav, je všude.

Živel ohně je v ději čitelný méně, ale je tam. Část románu se odehrává v prostorách krematoria. Jednou z hlavních postav je cikánka, o nichž se někdy říká, že mají „horkou cikánskou krev“ a temperament. Nejjasněji se živel ohně projeví na konci příběhu, kdy ukáže svou plnou sílu a stráví celý dům na okraji města.

Symbolika živelů vody a ohně je podpořena i graficky, kdy část *O vodě* je ztvárněna modře a část *O ohni* červeno-oranžově.

V těchto podtitulech vnímám především protiklad, opozici, kterých je v knize plno. Stojí tu ve dvou částech proti sobě dvě Koboldovy dcery, Judita je voda, Justýna oheň. Opozice klidné hladiny řeky, v jejíchž hlubinách sídlí chřestivec – přeneseně - pro sousedy spořádaná rodina, kde se za zavřenými dveřmi Kobold mění v surového manžela a nelítostného otce.

3. Rozbor modré části Přebytky něhy. (O vodě.)

3.1. Vypravěč

V této části dvojrománu *Kobold*, která nese podtitul *Přebytky něhy. (O vodě.)*, se setkáváme se dvěma druhy vypravěče. Prvním z nich je jedna z postav – Judita. Je dcerou hlavního Kobolda a Helly. Jedná se o přímé vyprávění v první osobě (ich- formě). „*Vrátila jsem se až poté, co se mi to podařilo. Voda se vzedmula. K sochám nedosáhla. Ač jsem se snažila sebevíc.*“³⁶

³⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 171. ISBN 978-80-7294-5061.

„Vypravěč – postava... přísluší k typu zosobnělého (osobního) vypravěče, to znamená vypravěče vybaveného v té či oné míře konkrétními individuálními znaky, a v důsledku toho vypravěče s limitovaným hlediskem, daným určitým zkušenostním obzorem.“³⁷

Od počátku si v románu všimneme dvou časových linií. Judita dětského a posléze dospívajícího věku („já“ prožívající) a Judita dospělá, zralá žena („já“ vyprávějící), která se vrací z Ameriky do svého rodného města. Jedná se o postavu stojící v centru všeho dění, citově zainteresovanou k oběma postavám, Helle i Koboldovi. Jako dítě se snaží oba rodiče omlouvat – otcovu surovost i matčinu netečnost. Dětská psychika ještě není schopna situaci v rodině vyhodnotit. V dospělosti se z omluv stávají výčitky, směřované především na matku. Proč nebránila sebe i své děti, proč neutekla? Zde vnímáme jistou autobiografičnost a paralelu se vztahem Radky Denemarkové ke své matce. V rozhovoru pro *Vice* uvádí: „*A třeba mámy jsem se ptala, s kým vlastně teda jsi, za jakej tým hraješ, když nehraješ za svoje děti?*“³⁸

Vyprávění za sebou nenásleduje kontinuálně, ale oba pohledy se v průběhu celého románu střídají a prolínají, čímž román získává na dynamičnosti.

Převažuje zde vzpomínání a mladistvá „naivita“ nad dospělým nadhledem vypravěčky. Ústy této vypravěčky k nám promlouvá i sama autorka, tlumočí své názory.

Druhým typem vyprávěcího způsobu, který je zde uplatněn, je *er-forma*. Vypravěč je v roli nezaujatého pozorovatele, který zaznamenává odehrávající se děj. Jedná se o neosobního vypravěče, tzv. oko kamery. Tohoto typu vypravěče je často použito v retrospektivních situacích z doby, kdy Judita ještě nebyla na světě, nebo ve vložených epizodických historkách či zprávách. „*Za rozbřesku se vyškrábe po žebříku na půdu. Rukou prohrábne jediný luxus, tabák. Jako pokaždé v tuto hodinu. Ruka se zarazí. Tabák je vlhký. Muž se zakloní. Hledá otvor, kterým sem protéká. Pak přičichne.*“³⁹

Neosobní vypravěč často používá *prézens* historický (použití přítomného času v ději minulém) a prezentuje pohled zvenčí.

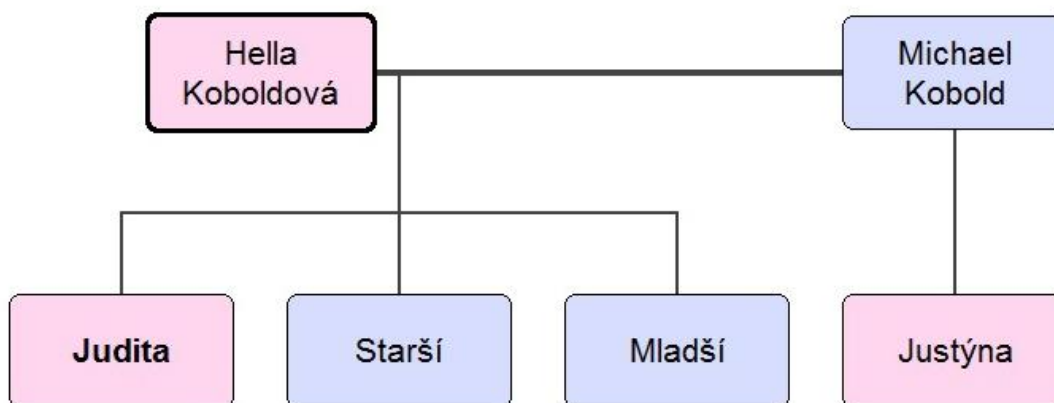
³⁷ MRAVCOVÁ, Marie. Vyprávěcí "já" a prožívající "já". In: ÚSTAV PRO ČESKOU A SVĚTOVOU LITERATURU AV ČR. *Proměny subjektu: druhý svazek*. Redigovala Daniela Hodrová. Pardubice: MLEJNEK, s.r.o., 1994, s. 24. ISBN 80-85778-02-5

³⁸ BEK, Dan. Kdo se bojí Radky Denemarkové?. *Vice* [online]. 2012 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://www.vice.com/cs/read/kdo-se-boji-radky-denemarkove>

³⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 48. ISBN 978-80-7294-5061.

3.2. Postavy

Pro lepší orientaci v postavách a jejich rodinných vztazích zařazují hned v úvodu kapitoly rodokmen Koboldovy rodiny (Obr. 1). Z něj vyplývá, že Michael a Hella Koboldovi jsou manželé a mají spolu tři děti: dceru Juditu a dva syny, Staršího a Mladšího. Michael Kobold má navíc ještě nemanželskou dceru Justýnu, o jejíž matce víme jen to, že to byla cikánka.

Obr. 1 - Rodokmen Koboldovy rodiny

První postavou, se kterou se v románu setkáváme hned na první straně, je Michael Kobold. Jedná se zároveň o postavu hlavní, tj. postavu vytvářenou velkým množstvím podřízených tematických celků, jejíž účast na ději je zvlášť významná.⁴⁰

Jedná se o postavu zápornou. Zpočátku příběhu čtenáře trochu klame a jeví se jako poměrně milý chlapec s citlivou duší, jehož vášní je voda a kamenné sochy. Jeho až dojemný strach, aby se jim něco nestalo, je popisován takto: „*Vítr je vofukuje. Déšť rozežírá. Lidský ruce votlapkávají. Na to se já dívat nebudu. A vy byste taky neměli. Pro pět ran Krista Pána, proč nepostavíte nad mostem střechu?*“⁴¹ Působí podivínsky, ale nijak patologicky. I při prvním setkání s Hellou, kterou topící se zachrání z řeky, je v knize označen jako „*dobrácký hromotluk*“.⁴²

Obrat nastává v okamžiku, kdy Hella otěhotní, vezmou se a začnou společně žít. Z činů, které nám zpočátku připadaly podivínské, se začíná klubat surovost a tyranie. Zde vidíme, že se jedná o postavu plastickou (někdy také označovanou jako psychologická) a vývojovou.

⁴⁰ ČERVENKA, Miroslav. *Významová výstavba literárního díla*. Praha: Karolinum, 1992, s. 97. ISSN 0567-8269.

⁴¹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 13. ISBN 978-80-7294-5061.

⁴² Tamtéž. s. 25.

Musíme přihlídnout i k tomu, že je celý příběh vyprávěn jeho dcerou, která patří společně se starším synem (označován jako Starší) k postavám „vyvoleným“. Kobold se k nim nechová tak surově a naopak je občas protěžuje a ulevuje jim v přísném domácím řádu. Jakou má toto Koboldovo rozdělování náklonnosti logiku, se ani z úst vypravěčky nedozvíme. Pravděpodobně je další rovinou koboldovské povahy.

Pro prózu dvacátého a jednadvacátého století je typické, že zde nenajdeme explicitně vyjádřené údaje o podobě postavy, jejím chování a činech. „*Je to tu přítomno pouze jako potenciální význam, který se čtenář pokouší nalézt ve své interpretaci.*“⁴³ A v Koboldovi nechává autorka čtenáři prostor pro interpretaci opravdu značný. Ač je základní postavení a rozložení postav od začátku jasné, žádná z nich není černobílá.

Informace o vzhledu Michaela Kobolda zjišťujeme postupně v průběhu příběhu, není zde ucelená vnější charakteristika. Má „*tělo hustě porostlé černými chloupky*“⁴⁴ a mohutnou postavu. Po matce zdědil modré oči, po otci dráždivou nevyzpytatelnost.⁴⁵

Je zde vylíčen i příběh Koboldova početí, jeho otec totiž matku, mlynářovu dceru, nejprve přitopí a poté znásilní. Zde můžeme také hledat první prapříčinu jeho pozdějšího sociálně - patologického chování. „*Možná Kobold nemohl jinak. Možná opakoval model, který se zadrhl v podvědomí. Možná nemohl překročit svůj stín.*“⁴⁶ Také vidíme, že jeho bytí je s vodou spjato od úplného počátku – topení ve vodě, mlynářova dcera – a Koboldova vášeň pro vodu je taktéž celoživotní.

Ani Koboldovo dětství nebylo pravděpodobně příliš idylické. Mnoho informací se o něm sice z románu nedozvíme, ale je patrné, že se matka k jeho otci, Josefu Koboldovi, chovala velmi urážlivým a panovačným způsobem. „*Otec na kolenou sbírá ořezané zbytky, matka projde kolem a křísne mu záhlavec, může si to dovolit, ví, že otec je závislý na Koboldovi, že se nevezpře, a jestli ano, ona zaječí.*“⁴⁷ Kobold pak ve své rodině toto chování opakuje a stupňuje.

Příjmení hlavní postavy je totožné s názvem celého románu. Význam slova *Kobold* uvádí sama autorka hned na počátku knihy takto:

⁴³ HODROVÁ, Daniela. Postava- definice a postava - hypotéza. In: ÚSTAV PRO ČESKOU A SVĚTOVOU LITERATURU AV ČR. *Proměny subjektu: druhý svazek*. Redigovala Daniela Hodrová. Pardubice: MLEJNEK, s.r.o., 1994, s. 77. ISBN 80-85778-02-5.

⁴⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 24. ISBN 978-80-7294-5061.

⁴⁵ Tamtéž. s. 50

⁴⁶ Tamtéž. s. 50.

⁴⁷ Tamtéž. s. 188.

„*KOBOLD – slovo německého původu. Diblík, šotek, neposeda, skřítek, strážce podzemních pokladů. Přeneseně skřet, kreatura, monstrum.*“⁴⁸

Jméno postavy je vždy jejím důležitým významovým elementem a charakteristikou. V tomto případě se jedná o tzv. nomen omen (jméno znamená). Sama autorka nám dává v tomto případě návod, jak postavu číst.

Kobold je typ despoty, který se na veřejnosti přetvařuje a vytváří iluzi idylické rodiny. „*Kobold kluky vytáhne. Košilí je namasíruje a osuší promodralá záda ... ji chytne a políbí, je to nečekané, okolní rodinky se na Kobolda také usmějí a ženy zatleskají. Kobold bude dáván manželům za vzor, bude součástí mnoha zkyslých večerů.*“⁴⁹ Doma pak svou manželku a děti fyzicky týrá a bije. Hellu častuje urážkami, fackuje ji, jednou dokonce sáhne i po horké žehliče

„*Kobold košilí zatřese, rozkveté bílý květ, zbouchá květ do koule. A hodí k hromadě vypraného prádla...Kobold stojí těsně u Helly. Vytrhává šňůru ze zástrčky, pevně si ji obtáčí kolem zápěstí. Hella couvá. Kobold sáhne po druhém konci, po horké žehliče.*“⁵⁰

Na konstituci literární postavy se podílejí i její promluvy. „*Stylistické rysy promluv jednotlivých postav zařazují tyto postavy do konkrétních pozic ve světech, které obývají.*“⁵¹ „*Styl řeči postavy udává nejen její společenské zařazení, ale naznačuje i některé individuální vlastnosti.*“⁵²

Pro Michaela Kobolda je charakteristická nespisová čeština (především nespisovné koncovky). „*Ne. Ztracenej čas, vyhozený peníze. Nakrucovat by se mohla, kdyby vypadala trochu k světu, dyť se na ni podívej.*“⁵³ Občas se v jeho promluvách objevují i vulgarismy nebo znaky nářečí (protetické v – votlapkávaj, vofukuje⁵⁴).

Kobold je postavou fiktivní, pokud si ovšem budeme „*klást otázku po pravdivosti postavy, což...zahrnuje i zájem o to, zda jsou, nebo mohou být takoví lidé, jako prezentuje příslušná postava*“⁵⁵, můžeme konstatovat, že koboldů existuje mnoho i v reálném světě. A na ty chce Denemarková upozornit. Na otázku „*Kde je možné najít Kobolda? Jenom v soukromí?*“, odpovídá takto: „*Koboldové se snadno dostávají do vedoucích pozic na všech*

⁴⁸ Tamtéž. s. 10.

⁴⁹ Tamtéž. s. 85.

⁵⁰ Tamtéž. s. 159.

⁵¹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., 2008, s. 68. ISBN 978-80-85778-61-8.

⁵² RIMMONOVÁ-KENANOVÁ, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001, s. 71. ISBN 80-7294-004-X.

⁵³ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 94. ISBN 978-80-7294-5061.

⁵⁴ Tamtéž. s. 61.

⁵⁵ ČERVENKA, Miroslav. *Významová výstavba literárního díla*. Praha: Karolinum, 1992, s. 97. ISSN 0567-8269.

úrovních všude na světě a určují tak chod společnosti a pravidla hry. Což mě děsí.“⁵⁶

Kobold je postavou celkově velmi temnou a zruďnou. Etika jeho jednání je negativní a to především v tom, že ohrožuje ženu ve všech jejích rolích – matku, milenku, manželku. Činí to přímo i nepřímo. Přímo tím, jak se chová k vlastní manželce, ze které si v podstatě udělá služku a věc, na které si vybíjí vztek. Nepřímo tím dává špatný příklad svým dětem, které poté jeho neurvalé chování, „rodinný jazyk“, v dalším životě napodobují a opakují.

Další postavou románu je Hella, Koboldova manželka. Setkáváme se s ní v jejích sedmnácti letech, v okamžiku, kdy se vrací z hodiny od doktora Broda.⁵⁷ Je to dívka ze zámožné židovské rodiny, její otec je univerzitní profesor. Rodiče ji zasnoubili s o mnoho starším doktorem Brodem, aniž to ona tuší. To ovšem překazí seznámení s Koboldem, se kterým Hella brzy otěhotní. V knize je situace, kdy to oznamují rodičům, popsána takto:

*„Hella si přitiskne tlapu na břicho. Vtlačí si do útrob pěticipou hvězdu. Kobold svůj nevratný zasnubní dar obalil Helliným tělem.“*⁵⁸ Pěticipá hvězda je v českém historickém kontextu čtenáři vnímána jako symbol SSSR a odtud pak přeneseně asociuje válku a represi. Tím, že je zde Koboldova ruka označena touto metaforou, je mu nepřímo vtisknuta charakteristika utlačovatele.

Koboldova manželka je jeho protipól. Zajímá se o jazyky a literaturu, ráda čte, je vzdělaná, její rodina patří do měšťanských aristokratických kruhů. *„Kobolda přivádí k zuřivosti její chytrost.“*⁵⁹ Po svatbě opouští krásný dům rodičů a začíná žít s Koboldem a jeho matkou. Zakazují jí, aby si kupovala knihy, čímž strádá. Začne psát fragmenty próz a poezii, na pytlíky od mouky a cukru. S její jedinou prózou se setkáváme na konci knihy, naopak útržky veršů psané směsí různých jazyků jsou roztroušeny po celém románu. V nich jsou časté variace a proplétání jmen Kobold a Hella. Psaní je pro ni únikem ze soužití, které je peklo *„kokokobohell“*⁶⁰.

Hella je prototypem oběti závislé na svém trýzniteli, tato závislost je označována jako tzv. stockholmský syndrom. *„Vazba na Kobolda, který*

⁵⁶ MAREŠOVÁ, Milena M. Kniha musí být sekerou na zamrzlé moře v nás. *Literární.cz: Světová literatura živě* [online]. 2011 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/rozhovory/denemarkova-kniha-musi-byt-sekerou-na-zamrzle-more-v-nas_8578.html

⁵⁷ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 17. ISBN 978-80-7294-5061.

⁵⁸ Tamtéž. s. 43.

⁵⁹ Tamtéž. s. 47.

⁶⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 170. ISBN 978-80-7294-5061.

*Helle ubližuje, je silná.*⁶¹ Vztah, který začal zamilovaností, se mění v nesnesitelný. Hella ale už nedokáže odejít, ignorovala počáteční náznaky, doufala, že Kobolda změní, až se na něm stala závislou. Od koboldů je těžké odejít. V okamžiku, kdy vycítí, že by se oběť mohla odpoutat, vyrukují s něhou a city. Michael Kobold této zbraně taktéž využívá. „*Podívej se mi do očí, prosím.*” *Hella se mu podívá do očí. A cítí, jak nad svým chováním ztrácí kontrolu.*“⁶²

Hella má hnědé vlnité vlasy a zelené oči, je velmi štíhlá až vyhublá, má bílou skoro průsvitnou pokožku, její zjev působí místy až étericky. „*Hella a Mladší nejedli, jen kaši a suchý chléb na zemi, holýma rukama. Některé dny nesměli pít. ... Byla silně podvyživená. Vážila 39 kilogramů.*“⁶³

Ke stáří se u Helly začnou projevovat psychické problémy, pravděpodobně způsobené domácím násilím. „*Nerozeznává hranice reality a vymyšlených vět, z nichž vyrůstají obrazy.*“⁶⁴ Nakonec skončí až v psychiatrické léčebně.

Na Hellu lze nahlížet jako na oběť, ale zároveň i jako viníka. Ona sama je obětí despotického a násilnického manžela, jemuž se nedokáže vzepřít. Její role viníka spočívá v tom, že před ním nedokáže ochránit vlastní děti. Uzavírá se do svých světů a okolí často nevnímá. Tuto křivdu vnímáme především z úst vypravěčky, její dcery. „*Hella se snažila. Nekřivdi jí, Judito. Nekřivdi jí, Julie.*“⁶⁵

Poslední z důležitějších postav je Judita, prvorozená dcera Kobolda a Helly. Jak již bylo řečeno, patří v Koboldově světě k postavám privilegovaným. V mládí je možným důvodem to, že je chytřejší než její bratři. Kobold totiž „*své děti každou neděli odpoledne naložil do loďky. Přezkoušel nás z vědomostí ... , které nám předával on. A které byly, podle něho, pro život naprosto nezbytné.*“⁶⁶ A jako vše v Koboldově životě, se i tyto nezbytné znalosti týkaly vody. Judita je chytrá a odpovědi většinou zná, proto není trestána. „*Ti malí, co chybují, jsou odhozeni. Pulci v šatech máchají rukama a hmatají po okraji lodě, ve které trůní žába na prameni.*“⁶⁷

To ovšem neznamená, že je týrání ušetřena úplně. „*Každou neděli večer, když absolvujeme nedělní školu pod mostem, zašpuntuje Kobold odtok.*“

⁶¹ Tamtéž. s. 93.

⁶² Tamtéž. s. 91.

⁶³ Tamtéž. s. 148.

⁶⁴ Tamtéž. s. 184.

⁶⁵ Tamtéž. s. 207.

⁶⁶ Tamtéž. s. 29.

⁶⁷ Tamtéž. s. 30.

A otočí kohoutkem. Kobold si nás vyrovná k vaně. Nahé. Čekáme poslušně, než se voda zklidní. Hladina je nehybná. Číré zrcadlo. Přezkouší nás jednoho po druhém. Jak dlouho vydržíme pod vodou. Jednomu po druhém přidrží zátylek pod zrcadlem, odpočítá čas...Drkotáme zuby.“⁶⁸ Tento traumatizující zážitek z dětství si s sebou Judita nese po celý zbytek života a pokouší se s ním vyrovnat po svém. V dospělosti proti ledové vodě bojuje horkou. Záměrně si způsobuje bolest a pálí pokožku. *„V hotelu si napustím vanu horké vody. Těsně po okraj.“* ⁶⁹ V dětství, kdy její nezralá psychika nemůže tento nápor zvládnout a toto jednání pochopit a zdůvodnit, vytváří si Judita své alter ego – Julii. Dochází k odosobnění, dítě se takto snaží utéct od reality, které nerozumí. *„Judita nic necítí, trest se týkal Julie. To Julie onemocní. Judita všechno jen pozoruje.“*⁷⁰

Už od dětství se stává svědkem situací a činů, které by se v dobře fungující rodině neměly vyskytovat (násilí) nebo by měly zůstat dětem skryty (erotika). Ona je ale uprostřed tohoto dění, například když přistihne vlastní matku při autoerotice. *„Hella stojí u plotny, hlavu zabořenou do Koboldovy košile. Vdechuje jeho vůni, prostředníček pravé ruky zabořený mezi stehny. Překvapeně na mě zírám, jako by mě viděla poprvé. Vytrhne mi zavařovací sklenici se sádlem. Prostředníček pravé ruky se jí leskne, jako by ho do sádra už namočila.“*⁷¹

Otec odmítne nechat Juditu studovat nebo vyučit, proto musí pracovat jako uklízečka v hotelu.

V osobním životě se dlouho mužům vyhýbá. Nakonec si vezme velmi starého doktora Broda proto, aby se vyhnula otcem vybranému Jordánovi. *„Doktora Broda, který se mě nikdy nedotkne a kterého budu přebalovat.“*⁷² *„Chceš-li vnímat to nejlepší z Evropy, zajed' si do Ameriky, zařídím to, holčičko.“* ⁷³ řekne jí doktor Brod.

Judita poté emigruje do Ameriky. Z jejích úst se ovšem dozvídáme, že to nebylo kvůli režimu, kvůli komunismu, ale proto, že chtěla přetrhat pouta s Koboldem. *„Nevnímal jsem, kdo vládne břehu. Podléhám hlasu Koboldových vod. Jsou totality, které jsou věčné.“*⁷⁴ Útěk za hranice jí ovšem neochrání před tím, aby kopírovala domácí model.

⁶⁸ Tamtéž. s. 45.

⁶⁹ Tamtéž. s. 45.

⁷⁰ Tamtéž. s. 92.

⁷¹ Tamtéž. s. 87.

⁷² Tamtéž. s. 196.

⁷³ Tamtéž. s. 199.

⁷⁴ Tamtéž. s. 140.

Téměř na poslední chvíli se v ní probouzí touha každé ženy, touha po dítěti. A při výběru partnera opakuje chybu své matky. „*Trpěla jsem stejnou nemocí jako Hella. Přitahována bolestí, kterou způsoboval mému tělu a duši.*“⁷⁵ Najde si muže, který se už od počátku projevuje agresivně, což je vidět už v okamžiku, kdy ji žádá o ruku.

„*Vezmi si mě.*“

„*Ne.*“

„*Ale já tě miluju.*“

„*Já tebe ne. Budeš se s tím muset naučit žít.*“ ...

„*Patříme k sobě.*“

„*Nikdo k nikomu nepatří.*“

„*Ale já-*“

„*Pořád já já já. Umíš větu začít jen slovem já. Desítky let a denně vykřikoval to své 'miluju tě' a choval se k ní odporně. Nechci, abys to říkal. Chci, aby ses tak choval.*“

Rána. Setru krev z koutku úst.

„*Vezmi si mě.*“

„*Zásnubní rituál už máme za sebou.*“⁷⁶

Narodí se jí dcera. Násilnosti jejího manžela nepřestávají. Muži týrají ženy bez ohledu na stát a národnost. „*Kolikrát jsem se s modřinami schovávala do špajzu s hamburgery, burským máslem, javorovým sirupem a vyrovnanými kolami.*“⁷⁷ Neumí se tomu bránit a tak i ona opouští své dítě, stejně jako se Kobold nezajímal o svoji druhou dceru Justýnu, stejně jako se její matka schovávala do ulity, místo aby chránila své děti. Judita se pokouší ospravedlnit tím, že musela přerušit tuto kontinuitu, přenášenou z generace na generaci. „*Musela jsem jí pomoci tím, že se vypařím a ona nikdy neuvidí, jak se máma neumí bránit. Někdo musel ten ďábelský řetězec přerušit.*“⁷⁸ Vnímáme v tom však jistou dávku alibismu. Místo, aby se Judita vzchopila a snažila se bránit sebe i své dítě, raději utíká, aby zachránila pouze sebe. Připadá nám to jako volba mezi dvěma špatnými možnostmi. Opustit beze slova dceru nebo jí nechat vyrůstat v nefungující rodině.

Vyskytuje se zde i množství vedlejších postav, které však přesto sehrají v příběhu svou roli.

⁷⁵ Tamtéž. s. 197.

⁷⁶ Tamtéž. s. 204-205.

⁷⁷ Tamtéž. s. 211.

⁷⁸ Tamtéž. s.211.

První z nich, která již byla zmíněna, je doktor Brod. Od počátku příběhu je fascinován Hellou, kterou si chce i přes značný věkový rozdíl vzít. Je zde nastíněno téma lásky starého muže k velmi mladé dívce. Profesor Brod je ovšem zpočátku vykreslen spíše jako oplzlý a úchylný, než jako reprezentant vzdělaného stáří a umírněnosti. „*Vyzná se z touhy po okamžiku, kdy si pannu odvede do druhého patra a připoutá mezi regály knih, mezi labyrinty regálů, kde právo první a poslední noci mívají minotaurové... Doktor Brod spí se všemi svými žačkami.*“⁷⁹ Objevuje se zde přirovnání doktora Broda k minotaurovi, což je postava z řecké mytologie, napůl zvíře a napůl člověk, k jejímž primárním charakteristikám patří krvelačnost, zvířecost a zrudnost.

Pokud se budeme přiklánět ke Kraft-Ebingově definici pedofilie, můžeme u doktora Broda pozorovat i tyto rysy. Podle ní totiž „*pedofilní reaktivita obvykle (typicky) zahrnuje kromě předpubertálních dětí i děti v rané pubertě a nezřídka i ty dospívající a mladé dospělé, jejichž vzhled či jiné projevy si zachovaly dětské rysy.*“⁸⁰ „*Nejvíce ho zajímají a vábí křehulky a kalupinky ve věku kolem šestnácti let. Jakmile dosáhnou dvaceti, přestanou ho vzrušovat, cosi nevratně zmizí; jediná výjimka je Hella*“.⁸¹ Hella je výjimkou, ta ho přitahuje a vábí po celý život, ač ji pro sebe nikdy nezíská. Z toho snad můžeme usuzovat, že jeho city k ní jsou hlubší povahy, než jen záležitostí sexuální touhy. Na sklonku života si dokonce na Hellino přání vezme její dceru Juditu, aby ji ochránil, čímž podle mne dokáže, jak moc si Helly vážil a co pro něj znamenala. Nakonec ho vnímám jako postavu, která sice měla své chyby, protože spát se svými žačkami je neetické, ale zároveň byla schopna hlubokého citu a oddanosti.

Jak již bylo naznačeno, Judita není jediným dítětem svých rodičů, ale má ještě dva bratry, dvojčata. Jsou označováni jako Starší a Mladší a od začátku je patrné, že mezi sebou mají zvláštní pouto, mluví spolu vlastním jazykem. Jak rostou a dospívají, Starší se začíná proti otci bouřit. „*Starší se vyloupne do síly. Nebojí se vzepřít. Vytrhne Koboldovi žehličku z ruky. Přiloží mu ji ke spánku. Ať si tentokrát poslechne horko on. ...Vzpírají se vlastní geny. Princ sesazuje krále.*“⁸² Kobold cítí, že je jeho vůdčí pozice v rodině

⁷⁹ Tamtéž. s. 18.

⁸⁰ Pedofilie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pedofilie#cite_note-13

⁸¹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 105. ISBN 978-80-7294-5061.

⁸² Tamtéž. s. 90.

ohrožena a kvapně posílá staršího na loď na sever. Bratrské pouto je ale silné, Mladší se ho vydává hledat. Nakonec přicházejí o život oba.

„Jeden zemře na moři. Nebude z něho nic. Druhého utopí ve vězení. V kbelíku s vodou. Což je ta lepší varianta.“⁸³

Dalšími postavami příběhu jsou rodiče Helly. Zpočátku je vnímáme trochu jako pokrytce, kteří se snaží splynout s davem a jejich židovství je jim spíše na obtíž. *„Rodiče nejsou svému okolí nápadní. Podvolili se většině, rybímu oku. Slaví svátky Vánoc. Jen je nikdy nenapíšou velkým písmenem.“⁸⁴* Náš náhled na ně se nutně změní po scéně, kde odcházejí do koncentračního tábora. *„Hellina matka se s manželem hádá, ale on je neúprosný, připíchne si na hrud' žlutý jas, a ačkoliv nemusí, protože je árijec, chytne ženu za ruku a neopustí ji. Do lágru odešel dobrovolně.“⁸⁵* Je to čin z velké lásky, který ostře kontrastuje s manželským životem jejich dcery Helly. Oba umírají v koncentračním táboře.

Jejich hlavní roli spatřuji v tom, že představují to, o co Hella životem s Koboldem přišla, co ztratila a také radosti manželského soužití, které nikdy nepoznala.

Epizodickou roli zde sehraje i cikánečka, se kterou je Kobold Helle nevěrný. *„Kobold cikánečku popadne. Ona ho odstrčí. Kdyby totéž udělala Hella, stírali bychom rudou šmouhu z podlahy.“⁸⁶* Románek s ní je jen dalším dokladem Koboldovy bezohlednosti, když si ji vodí naprosto bezostyšně domů, kde má manželku a děti. *„Kvílení kovové zrezivělé postele, na které Kobold celý život spává. Kvílení cikánečky. Hella už si ani uši nezacpe.“⁸⁷* Nakonec s ním otěhotní, ale Kobold si ji odmítne vzít nebo se starat o dítě. Je to Hella, kdo ji vezme pod svá ochranná křídla. Je to velmi paradoxní situace, kdy se manželka ujímá manželovy milenkky, kterou odkopl. *„Cikánečka s Hellou, ty dvě Koboldovy ženy, sedí nad trhacím kalendářem. Na jazyku převalují jména. Pro holčičku vyberou Justýnu.“⁸⁸* Po porodu holčičky se cikánka ztrácí ze scény. Hella ji chce adoptovat, ale už je na to příliš stará, senilní.

⁸³ Tamtéž. s. 31.

⁸⁴ Tamtéž. s. 19.

⁸⁵ Tamtéž. s. 180.

⁸⁶ Tamtéž. s. 168.

⁸⁷ Tamtéž. s. 168.

⁸⁸ Tamtéž. s. 177.

Dále se zde vyskytuje postava Jordána. Ve skutečnosti se jmenuje Kalivoda, na Jordána ho překřtil Kobold. Dostal jméno podle „řeky všech nadějí“⁸⁹ a má se stát nadějí pro jeho nezadanou stárnoucí dceru, která se mužům a manželství vyhýbá. Nechce, aby mu zůstala na krku. „Jordán si nedovolí odporovat, když šéf na stříbrném tácu nabídne mušli své stárnoucí dcery.“⁹⁰ V tomto okamžiku se vzchopí Hella, nechce, aby její dcera skončila u stejného tyрана, jako ona sama, protože je od začátku jasné, že Jordán je ze stejného těsta jako Kobold. Proto domlouvá sňatek s doktorem Brodem.

Další vedlejší postavou této části románu je Koboldova matka, jejíž charakteristika byla naznačena už u popisu Kobolda a která mu je velmi podobná i povahově. Je koboldem mezi ženami.

Poslední vedlejší postavou je realitní agentka, která pomáhá po návratu Juditě najít byt. Symbolizuje současnou moderní dobu, dobu konzumu a bezbřehého individualismu. Je označovaná jako slečna Conan.

3.3. Příběh

„Příběh chápeme jako interakci děje, postav a časoprostoru, tedy komplexněji než děj.“⁹¹ Děj (fabuli) chápeme jako souslednost za sebou následujících událostí.

Příběh v této části románu můžeme označit za složitý, protože se zde objevuje více dějových linií. První je příběh rodiny v době Juditina mládí, druhý se odehrává na sklonku jejího života, kdy přijíždí do Prahy a hledá si za pomoci realitní agentky byt. Je zde vloženo i několik příběhů epizodických, např. popis situace Koboldova početí nebo Hellina dovolená s rodiči u moře.

Z hlediska délky příběhu můžeme říci, že zabírá život jednoho člověka od dětství až po stáří, ačkoli těmito dvěma obdobím je zároveň věnován největší prostor. O dospělosti a středním věku Judity, vypravěčky, máme podstatně méně informací. Rámec díla je tedy v podstatě životopisný. Časový rámec ohraničený jedním lidským životem je pro autorčinu tvorbu typický. Obdobně je zobrazena postava Gity Lauschmannové, která prochází všemi třemi díly trilogie.

⁸⁹ Tamtéž. s. 193.

⁹⁰ Tamtéž. s. 194.

⁹¹ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jiloviště: MME s.r.o., 2007. s. 199. ISBN 978-80-239-9284-7.

Dle časového zařazení bych příběh označila jako současný. Začíná sice v době, kdy autorka ještě nežila, což je typické pro příběhy historické, ale Judita stará už reflektuje dobu a prostředí současnosti.

Jedná se o příběh silně delegitimizační, který kritizuje nebezpečnost ideologických konstruktů⁹², konkrétně totalitních režimů a v našem prostředí především komunismu.

Pokusíme se vymezit několik hlavních dějových momentů a tím příběh přiblížit. Prvním z nich je jistě seznámení Helly a Kobolda, kdy ji topící se zachrání z řeky. Poté vezmou události rychlý spád, brzy následuje Hellino těhotenství, svatba, společné bydlení a narození Judity, první dcery. Zde také nastane první obrat v Koboldově chování, kdy se ze spíše mlčenlivého muže v pozadí stává hlava rodiny, která se nebojí tuto roli prosazovat všemi prostředky. Postavení Helly je v rodině naprosto podřízené, čemuž nahrává i to, jak je v té době zacházeno s Židy. Kruté chování Kobolda k Helle je tak režimem v podstatě legitimizováno. Hella nachází jedinou radost a útěk z reality v psaní.

Zde vidíme jasný rozpor. Kobold je charakterizován jako omezenec, který komunikuje násilím a pěstmi. Oproti tomu jemná a vzdělaná Hella, hledající útěchu v psaní. Napadá nás – jak by si tyto dva lidé mohli vůbec rozumět?

Příběh pokračuje narozením dvojčat, tentokrát chlapců. Otec Kobold se chová nevypočitatelně ke všem svým dětem. Uplatňuje při výchově metodu cukru a biče, někdy se nám ovšem zdá, že pouze biče.

Jak chlapci rostou, tvoří se mezi nimi stále silnější pouto, které začíná ohrožovat Koboldovu mužskou roli v rodině. V okamžiku, kdy se ho Starší pokusí nahradit, je odeslán na loď na sever. Mladší se ho vydává po čase hledat, díky shodě několika náhod a s přispěním nesvobodného režimu, ale nakonec oba přicházejí o život – jeden ve vězení a druhý na moři.

Dcera Judita dění v rodině pozoruje a vnímá. V dospělém věku emigruje před strašákem doby i rodiny do Ameriky, aby zde ale opakovala stejné chyby jako její matka a vzala si také Kobolda. Ve stáří se však vrací zpět, do oficiálně svobodného státu, ale zjišťuje, že se v mentalitě a myšlení lidí od dob totality mnoho nezměnilo. Po návratu je konfrontována mladou realitní makléřkou, která žije sebestředným a instantně vzrušujícím životem.

⁹² PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště: MME s.r.o., 2007. s. 204. ISBN 978-80-239-9284-7.

„Jistě, není většího nepřítele pro ženu než machistický manžel a mladší žena. Je to klišé, ovšem klišé platné.“⁹³

Posledním důležitým momentem je Koboldova nevěra, ze které vzejde nemanželská dcera Justýna. Pro tento příběh nemá větší význam než ten, že slouží jako další potupení Helliny role manželky. Důležitá je pro nás ale v druhé části románu, kde se stává hlavní postavou.

3.4. Časoprostor

„Prostor je systém vztahů určených místy, směry a vzdálenostmi.“⁹⁴
V literatuře je konkrétní podoba prostoru velmi často spjata s časem. Tento vztah vystihuje pojem časoprostor.

Místo, tedy dějiště příběhu, je v Koboldovi geograficky konkrétní. Ač to zde není explicitně vyřčeno, jedná se o hlavní město Čech, Prahu. Zde se odehrává majoritní část příběhu. Doložit to můžeme například na reálných vlastních jménech míst, která se zde objevují. „Jezdili jsme jí po hřbetě od Braníka až ke Kamennému mostu.“⁹⁵ Dalším odkazem na Prahu je například cukrárna Myšák, která je ve Vodičkově ulici dodnes. „Po brazilské kávě a přezdobených zákuscích od Myšáka doktor Brod...“⁹⁶

Idea města má v literatuře dlouhou tradici a je součástí prastarého symbolismu. „Svým rozvržením a orientováním hlavní města představují střed říše, kterou také v kostce znázorňují.“⁹⁷ Dá se tedy říci, že přes zobrazení stavu a lidí v Praze, poznáváme situaci a mentalitu celého národa.

Hrbata vytváří dva krajní koncepty města v literatuře. V našem případě bych se přiklonila k tomu, že se jedná o „literárně bezpříznakové město jako dějiště, jeden z označovaných předpokladů děje.“⁹⁸ Vystupuje v podobě kulisy, bez níž by se syžet neobešel, ale nijak aktivně v něm neúčinkuje. Město zde není pojímáno jako subjekt.

⁹³ HORÁK, Ondřej. Dva příběhy Kobolda jsou jako nohavice kalhot bývalého manžela, které si žena neustále obléká. *Ihned.cz* [online]. 2011 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: [http://art.ihned.cz/?p=070000_d&article\[id\]=52119520](http://art.ihned.cz/?p=070000_d&article[id]=52119520)

⁹⁴ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště: MME s.r.o., 2007. s. 231. ISBN 978-80-239-9284-7.

⁹⁵ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 30. ISBN 978-80-7294-5061.

⁹⁶ Tamtéž. s. 43.

⁹⁷ HRBATA, Zdeněk. Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle: Velké město. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2005, s. 400. ISBN 80-7215-244-0.

⁹⁸ HRBATA, Zdeněk. Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle: Základy literární topografie. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2005, s. 405. ISBN 80-7215-244-0.

Hodrová, zabývající se zobrazením Prahy v současném románu, v podobném tónu uvádí, že „v této době vystupuje město v románu převážně jako samostatné a zároveň neutrální, citově málo zabarvené dějiště.“⁹⁹

V protikladu k prostoru Čech a Prahy zde máme cestu do Ameriky, která je metaforou pro nový začátek a svobodu.

Důležité je i časové hledisko. Tomaševskij zavádí pojem fabulační čas, o němž „se předpokládá, že se v něm uskutečnily vyprávěné události; je vymezován jmenovitými poukazy na časový okamžik či rozpětí.“¹⁰⁰ Častěji je pro něj používán termín čas vyprávěný.

V díle nacházíme časový horizont zhruba od přelomu 30. a 40. let 20. století až do současnosti. Počáteční milník můžeme odvozovat z jednoho obrazu z počátku románu. Na Kamenném mostě visí výstřižek z novin Prager Tagblatt, kde se na něj Michaelu Koboldovi zakazuje vstup. Dále víme, že se to odehrává v březnu. „Březnový ledový vítr rve cáry z kamene.“¹⁰¹ Pokud tyto dva poznatky spojíme dohromady, můžeme se domnívat, že se jedná o březen roku 1939, kdy Hitler začíná okupovat ČSR a deník Prager Tagblatt přestává vycházet.

Dále je zde zobrazeno období Protektorátu Čechy a Morava a 2. světové války, kdy byla vydávána nařízení proti Židům. „Helle přijde nesrozumitelné předvolání a zdobí se hvězdou...“¹⁰² Nařízení o označování Židů žlutou Davidovou hvězdou vstoupilo v platnost v září roku 1941.

Postupně následovala další represivní opatření. „Hella k řece nesmí. Nesmí na lodičky na řece a nesmí ani sejít k řece, nové nařízení z tohoto roku, roku 1942.“¹⁰³ Zde máme dokonce přesný rok vyjádřen přímo v knize.

Dalším časovým bodem je Československo po roce 1948, kdy se moci ujal komunistický režim. Ten pro oficiální komunikaci převzal ze Sovětského svazu zvyk oslovování soudruhu/soudružko. Typické pro tuto dobu bylo i počest'ování jmen. „Paní Rosenkranzovou za zavřenými dveřmi oslovuju madam nebo milostivá. Mimo dům soudružko Růžičková.“¹⁰⁴

⁹⁹ HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994, s. 102. ISBN 80-85917-03-3.

¹⁰⁰ JEDLIČKOVÁ, Alice. Čas a jeho úloha při konstituování narativního díla: Čas předmětu – čas promluvy: čas příběhu – čas vyprávění. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20.století*. Praha: Torst, 2005, s. 200. ISBN 80-7215-244-0.

¹⁰¹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 14. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁰² Tamtéž. s. 54.

¹⁰³ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 55. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 95.

Judita, vypravěčka příběhu, je ve stáří zasazena do přítomného času a politicky svobodného státu. „*Lidé se chovají, jako kdyby totalita neskončila, jako kdyby komunismus trval.*“¹⁰⁵

4. Rozbor červené části *Přebytky lidí. (O ohni.)*

4.1. Vypravěč

S nástupem nového typu literárního narativu ve druhé polovině devatenáctého století se mění i postavení vypravěče, který ustupuje do pozadí. Důraz je kladen na větší bezprostřednost, čtenář by si měl při čtení připadat jako uprostřed všeho dění, což si u próz Radky Denemarkové opravdu připadá. Omezení vstupů vypravěče „*umožnilo literatuře traktovat otázky vnitřního života postav v jejich mnohovýznamovosti.*“¹⁰⁶

V části románu *Přebytky lidí. (O ohni.)* se objevuje pohled prostřednictvím dvou vypravěčů. Pro jejich klasifikaci můžeme použít rozdělení anglického kritika Percyho Lubbocka. Ten ustanovuje dvě základní formy vyprávění – „*subjektivizovaný vypravěč x objektivizovaný vypravěč nebo vypravěč v první gramatické osobě x vypravěč ve třetí gramatické osobě*“.¹⁰⁷

Vyskytuje se zde subjektivizovaný osobní vypravěč, který vypráví v první gramatické osobě (ich-formě), a je realizován jednou z hlavních postav – knížetem Krvepolským. Často se objevují jeho vnitřní monology. „*Kdyby byla bez dětí...Kdyby byla bez dětí, měl bych ji jen pro sebe. Polévá mě hrůza, co kdyby Justýna mohla číst moje myšlenky.*“¹⁰⁸ Je-li vypravěčem jedna z postav, vede to podle Lubbocka k dramatizaci příběhu. Současně dodává, že informace tohoto vypravěče o příběhu a dalších postavách jsou nutně vždy do určité míry omezené.¹⁰⁹ Informace tohoto konkrétního vypravěče jsou okleštěny velmi. Je to způsobeno částečně jeho duševní nemocí, větší měrou ale tím, že žije ve svém vlastním, imaginativním vybájeném světě ve své hlavě. Jeho pohled na „vztah“ s Justýnou je silně

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 173.

¹⁰⁶ KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: Kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007, s. 18. ISBN 978-80-7294-215-2.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 26.

¹⁰⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni.)*. Brno: Host, 2011. s. 84-85. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁰⁹ KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: Kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007, s. 26. ISBN 978-80-7294-215-2.

subjektivní. Pokud bychom četli pouze části viděné jeho optikou, nabyli bychom brzy jasného přesvědčení, že příběh nemůže skončit jinak než happy endem.

Druhý typ vypravěče, který se v této části románu vyskytuje, je reprezentován třetí gramatickou osobou (er-formou). Tento vypravěč nám zprostředkovává informace výhradně o dění kolem Justýny, druhé hlavní postavy. Můžeme pro něj použít termín reflektor, který se užívá „*pro postavy, které nejsou pouze vnímány, ale které samy vnímají, aniž by byly v textu přítomny jako hlas, a z jejichž pohledu je nazíráno dění, události vyprávění.*“

¹¹⁰ Jeho pohled je odlehčujícím prvkem této části a také je objektivnější.

Literární teoretik a filosof, Roman Ingarden, který vychází z Husserlovy fenomenologie, se zabývá rolí vypravěče v prostorové orientaci literárního díla. „*Podstatnou otázkou spojenou s vypravěčem se stává: Kde se nachází centrum orientace?*“ ¹¹¹ Centrem orientace je myšlen bod, z něhož svět vnímáme. V našem případě reflektora se toto centrum nachází v „*já některé znázorněné osoby jako v nulovém bodě*“ ¹¹² a posouvá se souběžně s postavou.

4.2. Postavy

Jak již bylo naznačeno v kapitole věnované žánru, tato část nese spíše znaky novely než románu. Jedním z nich je i omezený počet postav, které se příliš nevyvíjejí a nesou v sobě obraz sociálního prostředí, z něž vyšly.

První hlavní postavou je Justýna, mladá cikánská žena, která má devět dětí. „*Jako na obrtlíku naskládána teplé postele devět hromádek pestrosti.*“ ¹¹³ Pět jich navštěvuje základní školu, tři vodí do školky a s nejmladší holčičkou Bobulkou je doma.

Školkové děti jsou přirovnávány k *varhánkům*, které díky své výšce způsobené ročním rozestupem připomínají. Žádné z dětí není označováno jménem, všechna mají přezdívky. Tyto tři děti jsou Kaštánek, Knutík a Broskvička. „*Justýna zamává varhánkům. Pětiletému Kaštánkovi. Čtyřletému Knutíkovi. Tříleté Brosvičce...*“ ¹¹⁴

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž. s. 31.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. s. 13. ISBN 978-80-7294-5061.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 15.

Další děti, školou povinné, jsou Burák, Krahulík, osmiletá Barvička, o rok starší Banánek a Brambůrek. To, že všechny děti mají přezdívky, značí, že mají děti s matkou přátelský vztah. Navíc se vesměs jedná o zdobněliny, což vřelost Justýniny mateřské lásky ještě podtrhuje.

Manžel Justýně zemřel, takže vychovává děti sama a ne zcela to zvládá. Rostou trochu jako dříví v lese. V jejich řeči se objevují vulgarismy. Na druhou stranu ale jako rodina drží při sobě a jeden druhého brání a podporují. Například ve scéně, kdy si kluk ve škole dovoluje na jednoho z mladších sourozenců, reagují jeho bratři následovně: „*Hele, vole, tak to bylo naposled, příště ti dáme rovnou do držky. A pamatuj si, kdo mám mobil, ten je debil, je to jasný.*“¹¹⁵

První dítě měla Justýna v sedmnácti, což je také doba, od kdy je pod dohledem odboru sociálních věcí. „*Spis vedly už na její matku. O otci neví nic. Matka uvedla divné jméno. Kobold.*“¹¹⁶ Zde dochází k prolnutí dvou částí románu *Kobold*. Čtenář se dozvídá, že Justýna je nemanželská dcera Kobolda, hlavní postavy z části *Přebytky něhy*. (*O vodě*). Samotná Justýna ovšem o tom, kdo je její otec, nemá tušení. A ačkoli se ho snaží hledat, nepodaří se jí to. „*Hledala tátu, kterého nikdy neviděla. Na úřadech dohledávala poslední adresu. Nevěří, že je mrtvý.*“¹¹⁷ Justýna totiž doufá, že by jí bílý otec mohl v očích úřadů pomoci. „*Ochrání ji jeho kůže. Bílá kůže je zaříkávadlo. Bílá kůže je mocná.*“¹¹⁸

Ani jeden z rodičů Justýnu nevychoval. „*Mámu jsem viděla dvakrát v životě. Jako mého otce uvedla muže z velkého města. Byl už hodně starý.*“¹¹⁹

Sociální a finanční podmínky rodiny nejsou příliš dobré. Po smrti manžela neplatila nájemné v obecním bytě, proto je vystěhovali do ubytovny pro neplatiče. Justýna je přesvědčena, že se to stalo i kvůli barvě její pleti. „*Dlužili za nájem a pro pár tisícovek je vystěhovali z obecního bytu. Jiní dlužili víc a přitom mohli částku umazávat z příspěvku na bydlení. Jiní nenosili na tváři špinavé znamení noci.*“¹²⁰ Děti spí v postelích po dvou a Justýna vnímá jako rozpustilost a přepych to co je pro jiné rodiny běžné. „*Justýna uvaří silný, po několika týdnech voňavý čaj. Vylouhovaný sáček*

¹¹⁵ Tamtéž. s. 38.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 24.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 40.

¹¹⁸ Tamtéž. s. 74.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 53.

¹²⁰ Tamtéž. s. 74.

rozpustile odhodí do děravého zavařovacího hrnce na zápraží; slouží jako odpadkový koš. ¹²¹

Situace nakonec dospěje tak daleko, že sociálka vydá rozhodnutí o odebrání dětí z péče. Justýna se o ně rve jako lvice. Dokonce požádá o pomoc dětskou lékařku, která se jí snaží v boji s úřady pomoci. Ta kontaktuje sociálku, aby ji informovala o skutečné situaci v rodině. *„Ale ty děti přece nikdy nebyly týrané nebo hladové nebo citově deprivované. Právě naopak, je to příkladná mateřská péče, vřelá.*“¹²² Justýna je reprezentantkou toho, že hmotné statky nejsou vždy předpokladem šťastných a spokojených dětí a také, že bohatý rodič nerovná se automaticky dobrý rodič. *„Je zajímavé, že si nevšímáte jiných případů, těch mám plnou ordinaci. Vytížené páry, které zaplatí všechno, ale dítě je nakonec obtěžuje, když nesplňuje očekávání, a kdyby existovaly internátní školky, zbaví se dítěte okamžitě jako vadného zboží.*“¹²³

Justýna nakonec obchází i třídní učitele svých dětí a ředitelku školky, dělá vše proto, aby jí děti zůstaly. *„Justýna za pomoci Krahulíka sepisuje dopis. Dopis, který dětská lékařka přiloží k žádosti adresované úřadu ombudsmana.*“¹²⁴

Konec celé rodiny je tragický. Všichni uhoří v domě, kde žili, když ho zapálí skupinka neonacistů.

Postava Justýny je plošná, tedy podřízená ději. Dále je vnímána jako postava kladná. Jediný „hřích“, kterého se dopouští je občasná cigareta, což ji ovšem spíše polidšťuje. Ani intimní vztah, který udržuje s Haroldem, zpočátku pouze kvůli hmotným výhodám, které jí to přináší, nevnímáme negativně. Naopak to je projev silné mateřské lásky k dětem, kvůli kterým to vlastně dělá. Všechno, co od Harolda dostává, dává jim.

Vnější charakteristika Justýny je přímá. Má dlouhé, těžké, hnědé vlasy, jejichž barva přechází až do medové. Je štíhlé postavy, což usuzujeme z toho, že nosí velikost oblečení 38. *„...šaty velikosti 38. Velikosti Justýnina těla.*“¹²⁵ Velikost její nohy je 39. V očích hlavního mužského hrdiny je ztělesněním čisté ženské krásy. *„Nemaluje se, nikdy, a jak je krásná.*“¹²⁶

Justýna je Koboldovou dcerou a ačkoli se s otcem nikdy nesetkala, nese si stejné břemeno jako jeho druhá dcera, Judita. Také ona hledá svého pána,

¹²¹ Tamtéž. s. 36.

¹²² Tamtéž. s. 82.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž. s. 97.

¹²⁵ Tamtéž. s. 20.

¹²⁶ Tamtéž. s. 40.

svého kobolda, vyhovuje jí podřízená role. Na druhé straně ale ob stojí v daleko důležitější zkoušce a tou je mateřství. Je ztělesněním milující matky, která je ochotna pro své děti udělat cokoli. Pro rasistickou část společnosti ani pro sociální pracovnice však mateřský cit není dostatečná hodnota. Jedny zajímá pouze barva kůže, druhá hmotné statky a stav bankovního účtu.

Druhou hlavní postavou tohoto příběhu, tentokrát mužskou, je kníže Krvepolský. Žije naproti domu, kam se Justýna zhruba před rokem přestěhovala. Od té chvíle je do ní zamilovaný. „Čekám za záclonou jeden rok, tři měsíce, čtyři dny.“¹²⁷

Vnější charakteristika se zde objevuje postupně a přímo. Má napuchlé kotníky plné mokvajících boláků, o které mu pečovala matka. „Myla mi nohy jako Pánu Kristu Ježíši.“¹²⁸ Po její smrti mu na tom přestalo záležet, nestaral se o svou nemoc, maso na nohách se mu zanítilo a kazilo. Když pozná Justýnu, vlije mu to opět energii do žil. „To paní Justýna mě vrátila do života, když se přestěhovala naproti. Začnu se léčit, důkladně. Kvůli paní spanilé odnaproti, kvůli ní.“¹²⁹ Od narození je postižený, neovládá své tělo, trpí záškuby.

Svého otce viděl pouze sedmkrát. „Neřekl ani slovo, strnule se usmíval, uhýbal očima s potlačeným nutkáním otočit se úplně a zvracet.“¹³⁰

Pracuje „v soukromé pohřební službě FREUDE A SPOL. Nejčastěji chystá mrtvé do rakve.“¹³¹ Vyhovuje mu pracovat o samotě. „Protože jsem sám sebou a nikdo mi nepřipomíná, jak vypadám.“¹³² Název pohřební společnosti můžeme vnímat jako narážku na Sigmunda Freuda, který se domníval, že v neurotických poruchách hraje zásadní roli sexualita.

Zpočátku působí jako podivín. Při přípravě mrtvých do rakve si pouští Ode an die Freude. „Oblíbené tóny ho inspirují k tvůrčím polohám. Zpřelámat hnáty. Kubismus v praxi.“¹³³ Postupně však odhalujeme, co všechno s mrtvými páchá. U knížete Krvepolského spatřujeme znaky nekrofilie. „Pohladím vybouleniny prsou. Pohladím nížinu. V tom těle je mé sémě.“¹³⁴ A

¹²⁷ Tamtéž. s. 14.

¹²⁸ Tamtéž. s. 15.

¹²⁹ Tamtéž. s. 39.

¹³⁰ Tamtéž. s. 65.

¹³¹ Tamtéž. s. 18.

¹³² Tamtéž. s. 46.

¹³³ Tamtéž. s. 20.

¹³⁴ Tamtéž. s. 23.

jsme u Freuda. Pohřební ústav je pro něj mimo jiné místem, kde může uspokojit své sexuální pudy.

V textu nacházíme slovní spojení, které je také podtitulem druhé části románu, *Přebytky něhy*. Můžeme se pokusit odvodit, co tímto spojením autorka myslela. Fyzicky postižení lidé mají také city, ale i sexuální touhy, které ovšem nemají s kým sdílet. To je možná příčina toho, že někdy přerostou až do patologických rozměrů a následně činů.

*„Kam nyní
se svými přebytky něhy,
kam,
do jakého hrobu?“¹³⁵*

Jedná se o odkaz na báseň Jiřího Ortena *Milostná*, který toto spojení použil dříve.

V souvislosti s touto postavou jsou zde popisovány erotické scény, které v podání postiženého muže působí mnohdy nepatřičně. *„Představím si horkost mezi jejíma nohama, je odstartováno. Ruce vystřelují, jazyk vrní, provětrává se na vzduchu. Tělo neovládám.“¹³⁶*

Většinou máme tendenci nepřipouštět si, že by i tito lidé měli sexuální touhy a představy. Toto téma zde autorka otevírá.

Justýnu zahrnuje dárky, které ji nechává tajně v noci u domu. Modré plesové šaty a lodičky ovšem nekoupil, ale ukradl. Původně byly určeny pro oblečení do rakve Gitě Lauschmannové. Nechá jí u nich báseň Jana Skácela *Sonet jako talisman* ze sbírky *Květy z nahořklého dřeva*:

*„Aby tě před zlým chránil
(takový už je svět)
dávám ti amulet
a nos jej bez přestání
Je proti chvílím krutým
zahání z duše hlad
a toho kdo má rád
uchrání před uřknutím
Snad z nebe na zem spadlo
To vzácné zaklínadlo
Ve světle létavic
Do stříbra jsem vyryl*

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž. s. 17.

SINE AMORE NIHIL

bez lásky není nic“¹³⁷

Přes všechnen hnus jeho těla i neetické nakládání s mrtvými v této postavě vidíme citlivou romantickou duši. Zamilovaného člověka, který vyjadřuje své city poezií. Zajímá se o hudbu a literaturu. „*Hudba a knihy, moje pramice, na kterých já zvládám nebezpečné úseky přejeji.*“¹³⁸ Tuto postavu nevnímáme jako kobolda. Na to projevuje příliš citu, milostné lásky i lásky otcovské, protože by se rád staral o všechny Justýniny děti.

Justýnu však ani nenapadne, že by mohly tyto pozornosti pocházet od něj a připisuje je Haroldovi a jeho lásce k ní.

Je sám k sobě a cynický, uvědomuje si svou podobu i situaci. „*Ano, jsem cynický. Jinak bych ve svém těle nepřežil.*“¹³⁹

V knize je označen i jako Quasimodo a společně s Justýnou tvoří v literatuře velmi známou a používanou figuru krásky a zvířete. Další dvojice, ke které by se tento „pár“ dal přirovnat je Don Quijote a Dulcinea. Kníže Krvepolský si svůj vztah s Justýnou také pouze vysnil a vybájlil ve své hlavě, bez jakýchkoli reálných podkladů. Podobně jako Don Quijote je trochu snílek a bloud. Pro postavu pojatou jako bloud je zrušení hranic vnímání mezi realitou a snem typické.¹⁴⁰ Představuje si, že s Justýnou a všemi jejími dětmi budou tvořit rodinu. A pravděpodobně je knížetem asi tak stejně, jako byl Don Quijote rytířem.

Příběhům, jako je tento, reprezentovaných jako souhrn hypotéz, vyhovuje postava se znaky *jinakosti svou „rozpjatostí mezi realitou a snem, dobrem a zlem, vznešeností a nízkostí, zdravým rozumem a šílenstvím.*“¹⁴¹

Důležitou charakteristikou postavy je i její vyjadřování. Tento muž koktá, což ho v očích okolí řadí ještě o příčku níže a tato vada se stává terčem útoků a posměšků okolí.

Investuje do Justýny všechny naspořené peníze, vybere vkladní knížku. „*Balíček pětistovek napěchuju do průhledného srdce s krytem.*“¹⁴² Po tomto činu je rozhodnutý vystoupit z anonymity nočního dárce a požádat svoji vyvolenou o ruku.

Než k tomu však může dojít, začne vyšetřování v pohřebním ústavu, kde pracuje. Dochází k několika exhumacím. Je zjištěno, že došlo k záměně a

¹³⁷ Tamtéž. s. 35-36.

¹³⁸ Tamtéž. s. 55.

¹³⁹ Tamtéž. s. 44.

¹⁴⁰ HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994, s. 130. ISBN 80-85917-03-3.

¹⁴¹ HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994, s. 132. ISBN 80-85917-03-3.

¹⁴² DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebýtky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. s. 86. ISBN 978-80-7294-5061.

poškození několika těl. Dále to, že byly ukradeny některé věci, které si příbuzní přáli uložit do rakve. S Krvepolským je zahájeno vyšetřování, během nějž vyplouvá na povrch, že není psychicky v pořádku. Nakonec skončí na doživotní samotce v psychiatrické léčebně.

Další postavou je zde Harold. Má poměr s Justýnou. Využívá její špatné finanční situace a nosí jí jídlo. „*Harold na stůl obřadně postaví lahev červeného vína, kuřecí řízky, balík deseti minerálních vod, svazek banánů, hrozen tmavomodrého pokušení.*“¹⁴³ Ona mu za to platí svým tělem. „*Harold do Justýny vnikne zezadu.*“¹⁴⁴ Justýna by s tím zpočátku ráda přestala, ale „*Harold zastupuje moc, na které je se svými dětmi po manželově smrti závislá.*“¹⁴⁵

Náměstek pro sociální záležitosti JUDr. Harold Novák ztělesňuje moc byrokracie a také její špinavou odvrácenou stranu. Vysoko postavený úředník zneužívající své moci. Důkaz toho, že koboldové se dostávají i do vysokých pozic a odtud pak řídí životy druhých. Jeho strategie je následující: „*Když k němu přijdou poprvé, nechává je ve své kanceláři. Čekají v místnosti, kde chybí židle. Nechá je unaveně přešlapovat a pak vejde a je naoko rozmrzely, že si ani sednout nemohly a co je to za pořádek. A pak obřadně přinese židli z vedlejší místnosti a omlouvá se. A osobně uvaří kávu nebo čaj. Nachystá lopatu a ony na ni dychtivě sednou.*“¹⁴⁶

Vnímáme ho jako postavu jednoznačně zápornou. Jeho jednání je neetické a nenacházíme žádný moment, který by ho mohl ospravedlnit. „*Morálně stojí pod úrovní ostatních postav.*“¹⁴⁷

4.3. Příběh

V této části románu jednoznačně v příběhu převažuje děj, který je jednoduchý, sevřený a dramaticky vystupňovaný. Probíhá v krátkém čase několika měsíců a vystupují zde dvě hlavní a jedna vedlejší postava.

Část *O ohni* je koncipována epičtěji než část *O vodě*, bez dějových odboček a retrospektiv.

Vyskytuje se zde klasický model dramatického příběhu, ve kterém za sebou následuje pět logicky navazujících fází děje.

¹⁴³ Tamtéž. s. 20.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 21.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 43.

¹⁴⁷ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště: MME s.r.o., 2007. s. 219. ISBN 978-80-239-9284-7.

První je expozice (úvodní situace). V ní se seznamujeme s hlavními postavami – Krvepolským a Justýnou. Zjišťujeme, v jaké sociální situaci se Justýna nachází a že ji Krvepolský miluje a čeká, „*až bude úplně na dně, až nebude mít kam uhnout*“¹⁴⁸, aby se ji pokusil získat pro sebe.

Druhou fází je kolice (zápletka). Tou je vztah Justýny a Harolda. Zpočátku je to pro ni díky jeho dárkům pomoc ve špatné finanční situaci, pro něj pouhé sexuální zpestření. V okamžiku, kdy Krvepolský nechá Justýně v noci na zápraží šaty s přiloženými verši, dochází k prvnímu omylu. Justýna se domnívá, že je to další dárek od Harolda a že jí tím vyznává lásku a náklonnost.

Třetí fází je krize (vyvrcholení), které nastává ve chvíli, kdy se Justýna mylně domnívá, že jí nočními dary zahrnuje Harold a rozhodne se, že mu i ona dokáže svou lásku. „*Justýna Harolda políbila. Justýna Harolda hladila. Justýna Haroldovi špitala tichá slůvka.*“¹⁴⁹ Jeho to ovšem vyděsí a opouští scénu. „*...couvá před něhou, rozhodne se, víckrát už nepřijde.*“¹⁵⁰ Justýna se o tomto jeho rozhodnutí však nikdy nedozví.

V okamžiku, kdy jí sociálka zmenší dávky, začnou se na zápraží objevovat finanční obnosy. Justýna si myslí, jak je Harold rafinovaný, že nechce jejich vztah prozradit a seškrtané dávky jí takto vynahrazuje. Ačkoliv už se nevidají, v hlavě si buduje neexistující vztah. „*Ona zatím přivykne tomu překvapivému faktu, že ji Harold skutečně miluje. A naučí se milovat jeho.*“¹⁵¹ Tento další omyl vede i k jejímu familiérnímu a sebejistému chování na úřadech, kam přijde v nových plesových šatech. „*Je vyrovnaná, jistá, vody se zklidnily. Harold má jistě svůj plán. Třeba jí vrátí její třípokoje byt. A požádá ji o ruku.*“¹⁵² Na zdejší pracovnice to ale dojem neudělá, spíše naopak, a přispěje to k rozhodnutí o odebrání dětí z její péče.

Čtvrtou fází je peripetie (náhlý obrat naznačující možnost opačného rozuzlení). Ta nastává ve chvíli, kdy Krvepolský vybere veškeré své úspory a nechá je jako noční dárek na zápraží Justýny. Je tu konečně i finanční jistota. Justýna, stále žijící v omylu, se domnívá, že to je důkaz Haroldových skutečných citů. „*Harold ji tedy opravdu miluje. A stydí se za to, jak ji vydíral. Kaje se někde o samotě, poustevník. A oblažuje ji tajnými dárky.*“¹⁵³

¹⁴⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. s. 14. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 43.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž. s. 61.

¹⁵² Tamtéž. s. 69.

¹⁵³ Tamtéž. s. 87.

Rozhodne se bojovat proti odebrání dětí z péče a zdá se, že by mohla uspět. Na její stranu se postaví ředitelka školky, učitelé ze školy i dětská lékařka. I když je čtenáři jasné, že vztah s Haroldem je dávno passé, doufá, že se Justýna dočká šťastného konce i sama se svými dětmi.

Poslední fází je katastrofa (rozuzlení), která je v našem případě tragická. Jednání kníže Krvepolského je díky souhře několika náhod odhaleno, on je označen za psychicky labilního a končí v léčebně. Justýna, která by konečně mohla začít žít normální život, uhoří s celou svou rodinou. „*Nevšimne si pětice stínů, které s kanystry obíhají kolem. Dveře zamkne a pevně utěsní, stejně jako zamřížované okno. Bílý dům k ránu hoří. Hasiče nikdo nezavolá, dokud se hustý, nasládlý černý kouř nepřizene k náměstí.*“¹⁵⁴

4.4. Časoprostor

Z hlediska prostoru a místa, kde se příběh odehrává, se ocitáme na okraji velkého města nebo v malém městě v jeho těsné blízkosti. Odhadujeme to ze sociální vybavenosti – nachází se zde škola, školka, obchody a úřady. Přímé geografického pojmenování se zde nevyskytuje. Máme několik důvodů se domnívat, že blízké velkoměsto je Praha. Jezdí zde tramvaje a jedna z postav, Justýna, je dcerou Kobolda z druhé části románu, který žil právě v Praze. Kníže Krvepolský v tomto městě pracuje a dojíždí sem vlakem, proto to nemůže být příliš daleko. Ve městě také teče Vltava, což je další místní indicie. „*Chodím oklikou...podél vody. Řeka...Zhrotne až v místě, kde jí Labe spolkně jméno.*“¹⁵⁵

Periferie v literatuře neznamena okraj pouze topografický, ale i morální. Označuje to, co je nekulturní, je protipólem historických památek a krásné architektury velkých měst, která jsou zde reprezentována Prahou.¹⁵⁶ A skutečností je, že Romové stojí v současnosti na okraji společnosti nebo je tak na ně alespoň většinovou populací nahlíženo.

Na rozpor mezi centrem a periferií můžeme nahlížet také jako na opozici města s historií x města bez historie.¹⁵⁷ V tom bychom mohli vidět souvislost s příběhy obou částí. Modrá část, odehrávající se v Praze, má v sobě mnoho odkazů na historické události, které jsou pro smysl celého

¹⁵⁴ Tamtéž. s. 98.

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 16.

¹⁵⁶ HRBATA, Zdeněk. Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle: Volba periferie. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2005, s. 419. ISBN 80-7215-244-0.

¹⁵⁷ HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994, s. 101. ISBN 80-85917-03-3.

příběhu důležité. Proti tomu v této červené části tyto historické odkazy postrádáme.

Časově je příběh situován do současnosti. Odehrává se zde pohřeb Gity Lauschmanové. S touto postavou se setkáváme v knize Peníze od Hitlera, kde je přesné časové určení roku 2005. Tento příběh se tedy pravděpodobně odehrává o něco později.

5. Kompoziční a jazyková rovina románu

„Kompozicí (z lat. *componere* = skládat) v literatuře rozumíme způsob členění a spojování textu.“¹⁵⁸ V této kapitole se budeme zabývat rozčleněním textu románu. Speciální pozornost bude věnována dedikaci, mottu a doslovu k části *O vodě*. Dalšími tématy budou: analýza vyprávěcí situace, použité kompozičními principy a postupy a na závěr znaky autorského stylu Radky Denemarkové.

5.1. Členění textu

V této kapitole se budeme zabývat horizontální výstavbou díla, tedy v podstatě jeho ryze technickou a grafickou stránkou. Tato problematika spadá do vnější kompozice literárního díla.

Konkrétně se jedná o „organizaci vyšších stavebních prvků literární struktury... Takovými vyššími prvky mohou být odstavce, kapitoly, scény, cykly kapitol nebo scén, jednotlivé díly složitější struktury (např. trilogie) apod.“¹⁵⁹

První, s čím se většinou při četbě setkáváme, je kniha jakožto věc, která tvoří materiální rámec literárního díla. I ten se ovšem podílí na jeho podobě. „Na smyslu díla se podílejí jednotlivé složky, prvky a vlastnosti knihy – rozměr, vazba, desky, případně obálka, papír, písmo, tloušťka.“¹⁶⁰

Součástí knihy Kobold je obálka, která se u knih objevuje až poměrně pozdě, ve 20. století. Vztah obálky k dílu je zde indiferentní, „slouží jako pouhý ochranný obal a dubluje titulní stránku.“¹⁶¹ Jediný rozdíl je v tom, že fotografie na obálce je kolorovaná, kdežto na titulní straně románu pouze černobílá. Autorem fotografie na obálce je Jan Reicher a nese název *U*

¹⁵⁸ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště: MME s.r.o., 2007. s. 182. ISBN 978-80-239-9284-7.

¹⁵⁹ HODROVÁ, Daniela. *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 171. ISBN 80-7215-140-1.

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 181.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 183.

Mánesova mostu. Je na ní zobrazena loďka u mola na řece, což je motiv objevující se i v samotném díle. Musíme také podotknout, protože se jedná o dvojromán, že fotografie na obálce i titulní straně je pro obě části stejná. Obálka pro část *Přebytky něhy*. (*O vodě*.) je kolorovaná modře, pro část *Přebytky lidí*. (*O ohni*.) červeně. Kromě fotografie nacházíme na obálce i titulní straně ještě název románu a jméno autorky.

Černobílé fotografie se objevují i v samotném textu, vždy na samostatné straně a převažuje na nich vodní tematika, kterou je protkána i celá modrá část.

„Grafický rámeček literárního díla sestává z určitého počtu stran, na začátku ze strany titulní s názvem díla a zpravidla také se jménem autora, dále případně ze stran s dedikcí a mottem. Tyto strany rámuji text, mají jinou grafickou úpravu než tzv. hlavní text a jsou nápadně především svou poloprázdností, bílým nezaplňným prostorem.“¹⁶²

Kniha má pevnou vazbu s tvrdými deskami, její formát je 137 × 206 mm, což se téměř blíží označení A5.

Papír je světle žlutý, není voskovaný, naopak lehce připomíná přírodní strukturu. U naprosté většiny textu je použité písmo (sazba) patkové. Dochází zde ale ke střídání s kurzívou, kterou jsou odlišeny citáty z básní a další vyskytující se verše.

První problémem, se kterým se při setkání s touto knihou a tedy členěním literárního díla *Kobold* jako čtenáři setkáváme je – odkud se čtením začít? Kniha je vysázena tak, že ji lze otevřít a začít číst z obou stran. Autorka sama nám na první pohled žádný signál nedává. Pokud se ale pustíme do hlubšího pátrání, na jejích internetových stránkách najdeme knihu označenou takto: "*Kobold (přebytky něhy a přebytky lidí)*"¹⁶³, v čemž můžeme vidět signál, abychom začali s *Přebytky něhy*. Z pohledu čtenáře také vidím tento způsob jako příhodnější. Informace získané v *Přebytcích něhy* nám totiž pomohou v orientaci v části následující. Názory na tuto otázku se ale různí.

Například Kateřina Kadlecová ve své recenzi *Kobolda* doporučuje začít s *Přebytky lidí*, protože jsou podle jejích slov „kratší, rovnější, čtou se díky jednoduššímu jazyku snáz.“¹⁶⁴ Ze stejného důvodu doporučuje začít touto částí ve své recenzi *Přebytky slov* i Ondřej Nezbeda.

¹⁶² Tamtéž. s. 212.

¹⁶³ Próza. Radka Denemarková [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.denemarkova.cz/proza/>

¹⁶⁴ KADLECOVÁ, Kateřina. Román ohně a vody. *HOST* [online]. 2011 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z:

<http://www.nakladatelstvi.hostbrno.cz/cs/ohlasy/kobold/roman-ohne-a-vody>

Ačkoli v prozaickém díle nehraje grafická složka tak velkou roli jako v díle básnickém, rozlišuje Hodrová tři modely grafické kompozice stránky. U *Kobolda* nacházíme model přerývaný. V tomto modelu „*se text rozpadá na velké množství různě rozsáhlých textových bloků od velkých až po bloky sestávající z jediné, nijak dlouhé věty či z pouhého slova.*“¹⁶⁵ Bloky jsou od sebe odděleny mezerou, nejsou zde žádné číslované kapitoly. Tato mezera často značí přechod mezi pohledy jednotlivých vypravěčů. Přerývaný model „*znamená výrazné narušení souvislosti a linearity*“¹⁶⁶ v prozaickém díle. Celý text je zarovnán do bloku.

Další části, které tvoří rámec literárního díla, jsou jeho začátek a konec. U *Kobolda* je pro nás důležitá dedikace, motto a „doslov“ k modré části, kterým budou věnovány samostatné podkapitoly.

5.1.1. Dedikace, motto

Na začátku románu *Kobold* nacházíme v obou částech dedikaci a motto. Dedikace (věnování) se tradičně nachází na samostatné straně mezi titulem a začátkem samotného textu. V modré části nacházíme věnování čtyřem lidem, které zní takto:

„*Ester a Honzovi*

Dívčí postavě, která se úředním výnosem z 29.července 1941 nesměla přiblížit k Vltavě mezi pražským Železničním a Hlávkovým mostem. Když se 14.srpna 1941 k řece přiblížila, kdosi ji udal. Odvezli ji, popravili. Ostatní se koupali.

Evě A., která se svými bratry přežila a umí být ve shodě se skutečností.“¹⁶⁷

Jedná se o dedikaci, která je „*určitou instrukcí pro čtenáře, jak dílo číst*“¹⁶⁸ a zároveň nám částečně napovídá něco i o jeho obsahu, hraje zde tedy společně s mottem částečně roli předmluvy. Slouží nám zde jako úvod do poetiky díla. Je zde naznačena doba, které je pro román klíčová i její základní znaky – omezování, nesvoboda, zločiny a lidská nevšimavost

¹⁶⁵ HODROVÁ, Daniela. ...*na okraji chaosu...*: Poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst, 2001, s. 201-202. ISBN 80-7215-140-1.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 202.

¹⁶⁷ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s.9. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁶⁸ HODROVÁ, Daniela. ...*na okraji chaosu...*: Poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst, 2001, s. 268. ISBN 80-7215-140-1.

k těmto neduhům. Věnování přeživší ženě nás může odkazovat k tomu, že v knize půjde obrazně i doslovně řečeno „o život“.

Pro červenou část zní věnování takto:

„*Ester a Honzovi*

Té, co neúnavně nosí živou vodu. Slečince smrti.“¹⁶⁹

Na první pohled je tato dedikace kratší, stejně jako celá část *O ohni*. Paralelně s modrou částí se zde objevuje věnování autorčíným dětem, což zesiluje autobiografičnost románu. Ačkoli se o tom autorka příliš v rozhovorech nezmiňuje, pokusila se o sebevraždu a byly to právě její děti, které jí pomohly tento hraniční zážitek překonat. Sama k tomu říká: „*Kdybych neměla děti, nejsem tady... Mně úplně zmizel pud sebezáchovy. Ale ten pud sebezáchovy mi vrátil mateřský pud, ten mateřský pud to přebil ... Ty děti mě vrátily do života.*“¹⁷⁰ I proto se téma mateřství v románu *Kobold* objevuje. A autorka jasně naznačuje, že mateřský cit a láska má být bezpodmínečná. Matka má své děti milovat bez výhrad a za všech okolností.

Ve druhém věnování vidím spojitost se závěrem této části románu, který je velmi tragický a mnoho postav při něm zahyne. Použití slova „slečinka“ nám může něco napovídat i o stylu Radky Denemarkové, pro který je temně groteskní optika příznačná. Předznačuje, že nás nečeká prvoplánové čtení útočící na naši solidaritu a soucit, ale naopak, že je očekáván čtenář s nadhledem a pochopením pro jistou míru nadsázky u vážných témat.

Za dedikací na samostatné straně každé z částí následuje motto, které je cizí, převzaté a vztahuje se k celku – „*koncentruje se v něm smysl nebo moralita příběhu.*“¹⁷¹ Pro modrou část je jeho autorem Albert Camus a pochází z jeho románu *Cizinec*¹⁷², kde je hlavní hrdina vězněm. Zní takto: „*Na začátku mého uvěznění bylo nejkrutější to, že mě napadaly myšlenky svobodného člověka. Ale to trvalo jen několik málo měsíců. Potom jsem měl už jenom myšlenky vězně.*“¹⁷³ My si tento výrok, pod vlivem *Kobolda*, můžeme vztáhnout na celé národy včetně toho našeho. Pokud se někdo zmocní jejich svobody, chvíli trpí, ale poté rezignují a začnou nastalou situaci

¹⁶⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. s.9. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁷⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. In: *Dopolední radiožurnál*. [rozhlasový pořad]. ČRo – Radiožurnál, 23. 5. 2012, 10:00.

¹⁷¹ HODROVÁ, Daniela. *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 275. ISBN 80-7215-140-1.

¹⁷² CAMUS, Albert. *Cizinec*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 61.

¹⁷³ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s.11. ISBN 978-80-7294-5061.

považovat za normální, přizpůsobí se jí, stanou se vězni vlastního myšlení. Stejně tak bychom toto motto mohli vztáhnout na ženy, logika vysvětlení by však byla stejná.

Výběr motta z tohoto románu, ve kterém se silně projevuje proud existencialismu, nám může napovídat, že i zde se tento směr bude projevovat.

V červené části vnímáme v mottu opačné naladění, vyznívající nadějně a pozitivně. „*Nadejde den, kdy lidé budou mít černožlaté oči a spatří krásu, kdy se zbaví špíny i veškeré tíže, vznesou se do vzduchu, ponoří do vod, zapomenou na své mozoly i veškerou bídu. Nadejde den, kdy všichni lidé budou svobodní a osvobodí se i od svobody, jak si ji představovali. Bude to větší svoboda bez mezí, svoboda na celý život...*“¹⁷⁴ Toto motto stojí trochu v opozici k mottu z modré části, v němž je ukázán problém lidské přizpůsobivosti vůči zlu. Zde naopak vnímáme naději v tom, že se jednou osvobodíme od svých představ o svobodě a konečně okusíme její pravou podstatu. A takové je i vyznění celého díla. Autorka nic neodpouští a nemaskuje, ukazuje na všechny lidské špatnosti, až je to čtenáři někdy nepříjemné. Není to však černá kronika, stále existuje naděje na zlepšení. Autorkou druhého motta je Ingeborg Bachmannová. Zde můžeme nalézt určitý intertextový přesah a to v tom, že tato rakouská spisovatelka zemřela při požáru svého bytu. Stejný osud postihne hrdinku této části románu.

V obou částech pak následuje stejný kratičký text, který bychom snad mohli označit za narativní předmluvu, protože jeho autorkou je pravděpodobně sama Denemarková. Svou poetikou se neliší od následujícího samotného textu. Autorka si v ní v podstatě vytyčuje cíl své práce a základní tezi, se kterou se v románu pracuje. „*Popsat stav vědomí v nějaké době. Krutosti, kterých se dopouštíme na nejbližších, předčí každou rafinovanost světových válek.*“¹⁷⁵

5.1.2. Doslov k části Přebytky něhy. (O vodě.)

Pozoruhodnou částí románu je i doslov k její modré části, který má charakter podobenství, což mi autorka sama potvrdila. „*A doslov k Přebytkům něhy skutečně podobenstvím je. Dokonce se ukazuje, že velice aktuálním, protože ho nyní chtějí na všech zahraničních čteních a je vnímán i jako přesný*

¹⁷⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. s.11. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁷⁵ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. s.11. ISBN 978-80-7294-5061.

"popis" možností ženského údělu, pro dnešek. Právě toto podobenství je velice osobní. Do něho jsme zatavila svůj život, život v kůži ženy.“¹⁷⁶

Liší se od zbytku knihy i graficky, použitím jiného písma. Z románu se dozvídáme, že se jedná o text Helly Koboldové, autorkou má být tedy jedna z postav.

Dochází zde k propojení obou částí, vyskytují se zde tři hlavní ženské postavy – Hella, Judita, Justýna, které putují po poušti. Nabízí se zde jasný odkaz na biblický příběh o putování na poušti po tom, co Bůh Židy vyvedl z otrockého Egypta. Je to tedy v podstatě symbol očekávané svobody. Stejně jako Bůh vyvedl z ponížení Židy, i těmto třem ženám (a nejen jim) se nabízí možnost lepšího života.

Je zde otevřeno téma komplikovaných vztahů mezi muži a ženami. Ženám je přisuzována určitá naivita, ale také bojovnost a odhodlání, muži jsou přirovnáváni k šelmám. *„Muži spolu solidarizují, vlci drží ve smečce, ženy ne, vlkům nadbíhají. Jsou nezávislé, a přesto nejsou nezávislé.*“¹⁷⁷

Ženy žijící ve světě ovládaném muži. Upozorňuje zde i na muslimský a arabský svět, kde je stále ještě někdy se ženami zacházeno jako s věcmi, nesmějí rozhodovat o svém životě. Denemarková jde však ještě dál. Chce ukázat všechny zločiny páchané na ženách. Zmiňuje znásilňování dcer svými otci a nesmyslné tresty. *„Bylo jí šestnáct a bavila se s kluky, otec se strýcem ji zaživa zahrabali do země.*“¹⁷⁸

Upozorňuje na vidění ženy jakožto biblické Evy, která nese prvotní hřích. Feministické teoložky se proti tomuto vidění snaží bojovat a varují před tím, že tento tradiční pohled na prvotní hřích se ještě dnes zrcadlí ve vztazích muže a ženy. Vidíme i souvislost s dualistickým myšlením, které oběma pohlavím přisoudilo jisté vlastnosti. Ženy je v něm vnímány jako bytosti iracionální a spojené se sexualitou, což vedlo až k tomu, že se staly ztělesněním hříchu jako takového.

Celkové vyznění ale vnímáme jako pozitivní a nadějně v tom, že je možné, aby se spolu obě pohlaví naučila žít a komunikovat. Po překonání útrap na poušti následuje v závěru životadárný déšť. *„Válka pohlaví skončila. Z nebe se spustil déšť.*“¹⁷⁹

¹⁷⁶ DENEMARKOVÁ, Radka. Bakalářská práce Kobold. [online].18.6.2013 13:49 [cit. 2013-19-06]. Osobní komunikace. Viz Příloha č.1.

¹⁷⁷ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s.221. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁷⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 222. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁷⁹ Tamtéž. s. 226.

5.2. Vyprávěcí situace

Vyprávěcí situaci se pokusíme analyzovat podle typologie Franze Karla Stanzela, která je považována za nejkompexnější. Uvádí tři hlavní konstitutivní složky vyprávěcích situací. První z nich je vypravěč, tedy ten, kdo mluví.¹⁸⁰ Zde rozlišuje mezi vypravěčem a reflektorem. U reflektora se jedná o „*nekomentované zrcadlení zobrazené skutečnosti ve vědomí románové postavy*“¹⁸¹, vlastní narativní ráz díla reprezentuje vypravěč. Oba společně tvoří první složku vyprávěcí situace, kterou nazývá *modus*. Tím se rozumí varianty, které mohou ve vyprávění nastat mezi pólem vypravěče a pólem reflektora.

Druhou konstitutivní složkou je *osoba*. Ta spočívá ve vztahu mezi vypravěčem a románovými postavami, konkrétně v tom, jestli žijí ve stejném (ich-forma) nebo rozdílném světě (er-forma).

Třetí složkou je *perspektiva*, tedy to, jak čtenář zobrazovanou skutečnost vnímá. Perspektiva úzce souvisí s předchozím hlediskem. Naše vnímání textu je silně ovlivněno tím, zda nám informace podává někdo z centra dění (pak mluvíme o vnitřní perspektivě) nebo nezávislý pozorovatel (vnější perspektiva).

Podle toho, která ze složek dominuje, rozlišuje Stanzel tři vyprávěcí situace, u které je vždy dominantní jedna složka a zbývající dvě ji dotvářejí. My z těchto informací můžeme určit, že se v románu *Kobold* jedná o vyprávěcí situaci v 1.osobě, ve které dominuje identičnost existenciálních oblastí vypravěče a postav. Sekundárně je pak určena převahou vypravěče nad reflektorem a charakteristická je pro ni vnitřní perspektiva.¹⁸²

Vypravěčem je zde v obou částech postava stojící uprostřed fiktivního světa, který je v románu zachycen, vyprávěcí z vnitřní perspektivy. Převaha gramatické 1.osoby tento náš závěr utvrzuje.

5.3. Kompoziční principy a postupy

Kompozičními principy v literárním díle rozumíme uspořádání a spojování jeho stavebních prvků v čase a prostoru.

V kategorii času se uplatňují dva principy – chronologický a retrospektivní. V modré části románu *Kobold* dochází k prolínání přítomnosti

¹⁸⁰ STANZEL, Franz Karl. *Teorie vyprávění*. Praha: Odeon, 1988, s. 64-65.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 65.

¹⁸² Tamtéž. s. 74-75.

a minulosti. Jinak řečeno, vyprávění je chronologické, ovšem retrospektivní odbočky jsou tak časté, že nedokážeme říci, co vlastně převažuje.

V červené části můžeme mluvit o chronologickém vyprávění.

Celkový ráz kompozice můžeme označit jako atektonický. Dílo nemá pevnou stavbu, témata a motivy na sebe navazují volně nebo je jejich pořadí úmyslně zpřeházeno.

K použitým kompozičním prostředkům patří opakování (repetice). V našem případě se jedná o tzv. slogan, který pro sebe Justýna používá ve vypjatých chvílích. „*Otázka dne zněla jednoduše. Jak tento den přežít. Zásada číslo jedna: nepanikařit.*“¹⁸³

Nacházíme zde paralelu (souběžnost) v analogii mezi neradostným osudem jednotlivce a osudem národa.

Také je zde užito kontrastu, protikladnosti motivů, který vnímáme jak v názvu podtitulů *O vodě* x *O ohni*, tak i v jejich grafickém ztvárnění modrá x červená.

5.4. Autorský styl

V kapitole věnované autorskému stylu se budeme snažit zachytit specifika a zajímavosti literárního projevu Radky Denemarkové v různých jazykových rovinách. Dále se budeme věnovat biblickým aluzím v jejím díle a vlivu existencialismu.

O syntaktické rovině modré části románu *Kobold* můžeme říci, že se zde téměř nevyskytují souvětí. Převážně se skládá z krátkých jednoduchých vět. V červené části se od tohoto opouští a nalezneme zde i složitá souvětí.

Pokud porovnáme román *Kobold* s romány *A já pořád kdo to tluče* a *Peníze od Hitlera*, můžeme konstatovat, že autorčin styl spěje ke stále větší úspornosti a to jak v rovině jazykové, tak informační. Příklon ke krátkým jednoduchým větám neznačí jednoduchost textu, ale snahu vyjádřit se co nejpřesněji, najít ta nejvhodnější slova.

Druhým fenoménem, který můžeme v tvorbě zaznamenat, je spění k abstraktnosti a symboličnosti. Zejména část *Přebytky něhy. (O vodě.)* je protkána biblickými symboly a příběh zde není tak zřejmý jako v předchozích dvou románech.

¹⁸³ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. s. 13. ISBN 978-80-7294-5061.

Časté je také použití tvarů sloves v infinitivu a to i důsledně v celých odstavcích. „*Dívat se na protější lesklé střechy...Vystoupat na střechu. Vyplašit holuby, balancovat na okraji a skočit. Odrazit se a šipkou dolů.*“¹⁸⁴

V prózách Radky Denemarkové se objevuje velké množství přirovnání a metafor, které poutají svou neotřelostí a originalitou. Toho dosahuje spojením a použitím slov z centra zásoby, která dává do nezvyklého kontextu.

Pro ilustraci tohoto jevu můžeme uvést příklad popisu utonulých lidí. „*Odsouvá si je z města (řeka), nafukuje si balonky na hraní. Balonky zmodrají.*“¹⁸⁵

Některé části jsou metaforami až přesyceny, neustále je jimi bystřena čtenářova pozornost. Řeka je „*tekutý, macatý had*“, prsty jsou „*špalíčky*“, ruka je „*větev*“. Vozík v obchodě Justýna „*zavěsí k řetězu soukmenovců*“, jazyk je „*hadovitá ještěrka*“ nebo „*mokrý had*“, kousnutí do párku je „*výtrysk mužnosti*“. Matka Koboldovi neuvazuje kravatu, ale „*stočí hadí kluzké mládě do uzlu*“.¹⁸⁶

Jak již bylo řečeno, Denemarková v románu *Kobold* pracuje s mnohými biblickými symboly. Například na začátku knihy, když Michael Kobold na mostě chrání sochy před deštěm a obléká jim kabáty, se jedna z nich ulomí a spadne do řeky. Sama Denemarková v rozhovoru uvádí, že je podstatné, o kterou sochu se jedná. My se z románu dozvídáme, že o Svatého Jana. Na Karlově mostě jsou ovšem tři sochy, které by se pod tímto označením mohly skrývat – sv. Jan Nepomucký, sv. Jan Křtitel a sv. Jan z Mathy. Přikláníme se k tomu, že autorka měla na mysli sochu sv. Jana Nepomuckého, k jehož atributům patří voda a most, což jsou dva symboly, které jsou s touto částí románu pevně spjaty. Teprve na konci románu se ukáže, „*kdo se to vlastně utopil a čí duše to klesla ke dnu.*“¹⁸⁷ Hella je nakonec tou mučednicí, kterou manželství s Koboldem stálo život.

V románu nacházíme i další, jednoznačnější aluze na bibli. Svě dítě *pokřtí* ve vodě z řeky, varování před současným konzumním způsobem života společnosti je vyjádřeno slovy *potopa se blíží*.

¹⁸⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s.113. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 25.

¹⁸⁶ ŠKAMLOVÁ, Eva. Hlasy ze dna Vltavy. *Nakladatelství Host* [online]. [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: <http://www.nakladatelstvi.hostbrno.cz/cs/ohlasy/kobold/hlasy-ze-dna-vltavy>

¹⁸⁷ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást. *Radio Praha* [online]. 2011 [cit. 2013-06-08]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-kerou-neumime-setrast>

Zajímalo mě, co autorku vede k používání tolika biblických symbolů a zda to nějak souvisí s její osobní vírou. Dostalo se mi následující odpovědi: „*S biblickými symboly pracuji často. Nejsem věřící člověk. Tedy v tom smyslu, že bych byla členkou nějaké církve. Mám svoji víru, spíše utopickou, která nesouvisí s náboženstvími (všechna mne ale samozřejmě zajímají). Mytický rozměr Kobolda vyžadoval i odkazy tohoto druhu a mě metaforické, (biblické, chcete-li), psaní strhává a zajímá čím dál více, protože může svou interpretační otevřeností postihnout pravdu o lidském údělu.*“¹⁸⁸

V Koboldovi dochází k míšení několika cizích jazyků s češtinou. Objevují se v částech psaných kurzívou, většinou na konci odstavců. Připomínají slovní hříčky, významově se však blíží nonsensu. Konkrétně se jedná o němčinu (*ra ra ra rastplätze*¹⁸⁹), která převažuje, francouzštinu (*regardes moi et oubliez mois*¹⁹⁰) a angličtinu.

V tom, že nejčastějším z mísících se jazyků je němčina, vidím narážku na dvojjazyčnost, která nastala v naší zemi za 2. světové války. A také poukazuje na to, jak rychle zase němčina z našich životů vymizela, jak rychle jsme na ni, společně s dějinami, pro které bylo toto míšení příznačné, zapomněli. Použití němčiny v převažující míře je jistě motivováno i tím, že autorka byla od malička s tímto jazykem ve styku a zná jeho strukturu natolik dokonale, aby se mohla pustit i do slovních hříček.

Kromě biblických odkazů můžeme v tvorbě Radky Denemarkové nalézt i pojitko s filosofií existence. Denemarková se ve svých románech zaměřuje na jednotlivce a jeho danou konkrétní situaci. Její postavy zažívají často stavy úzkosti a osamělosti. Vnímáme tu i myšlenku, že lidství je a priori tragické, což jsou všechno základní teze existencialismus.¹⁹¹

Nalézáme zde stopy Karla Jasperse, jehož původním oborem byla psychologie. Ten ve své filosofii pracuje s pojmem komunikace v souvislosti s láskou. Říká: „*Existuje láska bez pravé komunikace. Je problematická.*“¹⁹² V této situaci se ocitá manželský pár Hella a Michael Koboldovi z *Přebytků něhy*, v jejichž vztahu je díky naprosto odlišné povaze komunikace problematická, čímž trpí jejich vztah a následně pak i děti.

¹⁸⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. Bakalářská práce Kobold. [online].18.6.2013 13:49 [cit. 2013-20-06]. Osobní komunikace. Viz Příloha č.1.

¹⁸⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky něhy. (O vodě)*. Brno: Host, 2011. s. 67. ISBN 978-80-7294-5061.

¹⁹⁰ Tamtéž. s. 90.

¹⁹¹ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 444. ISBN 978-80-7195-206-0.

¹⁹² Tamtéž. s. 448.

Dalším pojmem, který se v autorčině tvorbě objevuje ve všech knihách, je *dějinnost*. „*Čím se individuální člověk stane, to je situačně podmíněno lidmi, s nimiž se setká.*“¹⁹³ Tak jsou hrdinové v jejích knihách ovlivněni lidmi, především těmi nejbližšími, jejichž chování a způsoby přijímají za své. Jak Denemarková sama v několika rozhovorech uvádí, rodíme se částečně nesvobodní, protože to, do jaké rodiny se narodíme, ovlivní, jakým jazykem budeme mluvit, naše náboženství a do určité míry i politické přesvědčení. Společnost na nás bude nahlížet jinak, narodíme-li se v kůži muže nebo ženy.¹⁹⁴

Dále Karl Jaspers pracuje s pojmem *mezní situace*, což je smrt, utrpení, zápas a vina, které nelze nijak obejít ani změnit, ale pouze v nich se může naše existence realizovat jako celek. Pouze v těchto situacích se stáváme sami sebou.¹⁹⁵ A Radka Denemarková své postavy žene právě do těchto mezních situací, pravděpodobně se záměrem dostat se až na dřeň a ukázat, co v nich doopravdy je. I sama autorka se ocitla v mezní situaci, když se pokusila o sebevraždu.

Gita Lauschmannová se v *Penězích od Hitlera* musí vypořádat se všemi těmito nástrahami. Nejdříve je jí vyvražděna celá rodina, sama je vystavena utrpení v koncentračním táboře a následně při návratu z něj v rodné vesnici. V jednadvacátém století je odškodněna, ale čeká ji ještě tvrdý zápas, aby svůj majetek doopravdy dostala zpět. A vina? Ta je asi to nejtěžší. Jak se vypořádat s vinou, kterou, ač tuto myšlenku zatlačuje co nejhluběji, zanechal její nacistický otec?

V *Koboldovi* převládá z těchto čtyř jednoznačně moment utrpení. Trpícími jsou zde jednoznačně ženské postavy, trýzniteli mužské, což podporuje v díle feministickou stopu.

Pokud bychom se měli pokusit o shrnutí, nepatří díla Radky Denemarkové k jednoduchému čtení. Je zde množství symbolů, aluzí a narážek, což klade velké nároky na všeobecné znalosti čtenáře. Některá témata se v jejích románech opakují, některá jsou v jedné knize naznačena a v další rozvinuta. Rozhodně si myslím, že je při čtení této autorky dobré začít románem *A já pořád kdo tu tluče* a přes *Peníze od Hitlera* se propracovat až ke *Koboldovi*, který mi připadá nejnáročnější.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ DENEMARKOVÁ, Radka. In: *Nad věcí*. [rozhlasový pořad]. ČRo 3 – Radiožurnál, 10. 8. 2011, 23:00.

¹⁹⁵ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 448-449. ISBN 978-80-7195-206-0

6. Recepce románu

Román *Kobold* vyšel v květnu roku 2011 a zájem literární kritiky byl od počátku značný. Do půl roku od vydání vyšlo přes dvacet recenzí a rozhovorů s autorkou v novinách (Právo, Mladá Fronta DNES, Hospodářské noviny, Lidové noviny, Brněnský deník), časopisech (Nový Prostor, Respekt, Reflex, Tvar, Host, A2) a na internetu (Český rozhlas, iliteratura.cz, topzine.cz).

Většina kritiků se ve větší části recenze věnovala interpretaci a vlastnímu pochopení knihy, menší část pak byla věnována samotnému hodnocení.

Redaktorka MF DNES a literární kritička Klára Kubíčková hodnotí ve své recenzi nazvané *Příběhy o násilí, z nichž mrazí* román *Kobold* velmi pozitivně. Po literární stránce je pro ni dokonalý, „text teče jako řeka“, dává mu celých 90%. Dokonce píše, že má „autorka našlápnuto k další *Magnesii liteře*.“¹⁹⁶

Milena M. Marešová na webových stránkách Českého rozhlasu doporučuje čtenářům nepokoušet se z knihy vypreparovat příběh, ale spíše číst knihu jako obraz. Román *Kobold* hodnotí jako soudržný a skvěle jazykově prokomponovaný text. Vyzdvihuje i spisovatelské kvality Radky Denemarkové v kontextu současné světové tvorby. „*Ve své nejnovější knize nastavila spisovatelka vysokou laťku, již se snadno a suverénně dotýká úrovně současného evropského románu.*“¹⁹⁷

Zbyněk Vlasák zase oceňuje, jak autorka „*působivě provazuje osobní dějiny s velkými, aniž by druhé teatrálně převzaly ústřední roli, jak se v české umělecké reflexi minulosti začasné děje.*“¹⁹⁸ Tohoto kritika kniha pohltila natolik, že i tuto recenzi píše „*denemarkovsky úsečně*“ a zároveň dodává, že je to právě forma románu, která „*umožňuje spisovatelce popisovat skutečnost z mnoha směrů na malé ploše a pokoušet se tak, jejími slovy, o jakýsi antropologický výzkum.*“¹⁹⁹

Ondřej Horák již v titulu své recenze výstižně předznamenává, o čem v románu *Kobold* půjde – *Jsme v pasti, mé slasti jsou tvé strasti*. Jeho autorku označuje na jedné straně jako vysoce inteligentní a vzdělanou, na druhé pak

¹⁹⁶ KUBÍČKOVÁ, Klára. *Příběhy o násilí, z nichž mrazí*. Mladá Fronta DNES. 2011, č. 118, s. 10.

¹⁹⁷ MAREŠOVÁ, Milena M. *Kobold*. Český rozhlas: Umění a kultura [online]. 27.5.2011 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/kultura/literatura/_zprava/kobold--899127

¹⁹⁸ VLASÁK, Zbyněk. Lépe jsme to neuměli. *Právo: příloha Salon*. 9.6.2011, č. 135, s. 6.

¹⁹⁹ Tamtéž.

také velmi emocionálně vypjatou, což se odráží i na vzletech a pádech jejích postav. V postavě Helly, která se snaží psát, ale Kobold jí brání, vidí Horák paralelu s autorkou, „*kteřá si své postavení spisovatelky musela vyvzdorovat, spíše však v rodinném prostředí a sama před sebou než v literárních kruzích...*“ Zajímavý je u něj také náhled na román z pozice čtenáře-muže, který přirovnává k pocitu kolonizátorova vnuka v Africe, což je mu nepříjemné, má pocit, že je útočeno na jeho mužství. „*Muži jsou oslové, naznačuje se v Koboldovi. Ale také: Ženy se o tyhle osly pořád rvou jako koně.*“²⁰⁰

V recenzi od Karoliny Jirkalové mě nejvíce zaujalo srovnání literární tvorby Radky Denemarkové s filmy dánského režiséra Larse von Triera. Obojí vyvolává v divákovi „*až fyzickou nevolnost, těkavý strach, odkud přijde další rána.*“²⁰¹ Osobně jsem shlédla poslední film tohoto režiséra *Melancholia* (2011) a mohu potvrdit, že atmosféra, gradující neočekávanými zápletkami a zvraty do nečekaného konce má u těchto dvou tvůrců mnoho společného.

Jak tedy z dosavadních citovaných recenzí vyplývá, byla kniha přijata literární kritikou velmi kladně. Ne pro všechny je ovšem složitost románu, a především jeho jazyka, pozitivem. Negativní hlasy označují jazyk románu za manýristický a přepjatý. Ondřej Nezbeda už názvem své recenze *Přebytky slov* naznačuje, na kterou stranu se v této otázce staví. Příběh se podle něj „*v lyrických obrazech topí, chybí zde souvislá a postupná výstavba děje, románového světa, psychologie postav.*“²⁰²

Lépe hodnotí část *Přebytky lidí*, příběh je „*sevřenější, lineární a jazykově průzračnější.*“ I zde ale vytyká „*chabé vysvětlení motivů, které vedou k předčasnému skončení jejího (Justýnina) života.*“

Nezbedovi se nezdá ani zápleтка v *Přebytcích něhy*, kde se podle jeho slov autorka snaží o zachycení stockholmského syndromu. „*Úplně chybí vykreslení psychologie postav, bez níž působí celá zápleťka nesrozumitelně a neuvěřitelně.*“²⁰³

Kobold je pro něj postavou vyšinutou, jehož násilné činy nejsou dostatečně zdůvodněné a opodstatněné.

Dále se mu zdají zmatečné i historické kontury příběhu, které jsou dle něj nepatrné, přehlédnutelné a zmateně podané.

²⁰⁰ HORÁK, Ondřej. Jsme v pasti, mé slasti jsou tvé strasti. *Hospodářské noviny*. 10.-12.6.2011, č. 114, s. 12.

²⁰¹ JIRKALOVÁ, Karolina. *Přebytky moci, závislosti a násilí*. *Lidové noviny*. 2011, č. 140, s. 8.

²⁰² NEZBEDA, Ondřej. *Přebytky slov*. *Respekt*. 2011, č. 24, s. 62.

²⁰³ Tamtéž.

Domnívám se, že autor této recenze románu ne zcela porozuměl, zdá se mi, jako by ho četl ve spěchu a nenamáhal se o něm hlouběji přemýšlet. Některé jeho argumenty se mi zdají až neseriózní. Například to, že mu v modré části dlouho nebylo jasné, že příběh vypráví dcera Helly a Kobolda Judita, což zdůvodňuje tím, že oslovuje svoji matku křestním jménem.

7. Román v kontextu další tvorby

V této kapitole bych se ráda zabývala tím, jaké místo zaujímá román v kontextu další autorčiny tvorby. Především na souvislosti s romány *A já pořád, kdo to tluče* (2005) a *Peníze od Hitlera* (2006), o kterých se dohromady s *Koboldem* (2011) mluví jako o volné trilogii.

Spojujícím prvkem těchto třech románů je časoprostor. Všechny se odehrávají alespoň částečně v Praze, což je místo Radce Denemarkové dobře známé, protože zde sama žije. Z hlediska času postihují historii zhruba posledních sta let. V anotacích na internetových stránkách nakladatelství a knihkupců často čteme, že románem *Kobold* autorka „završuje svou trilogii o středoevropském dvacátém století.“²⁰⁴

Dále zde nacházíme podobnost v některých tématech, které autorka rozebírá, a také některé postavy se objevují ve všech třech knihách.

7.1. A já pořád kdo to tluče

Román *A já pořád kdo to tluče* vyšel v Brně roku 2005. Pokusíme se najít znaky, které ho spojují s románem *Kobold*.

Začátek anotace na obalu knihy zní takto: „*Jurodivý, groteskně napínavý příběh jedné vraždy a osudového propojení muže a ženy...*“²⁰⁵ Prvním spojovacím tématem je tedy zobrazení vztahu muže a ženy, který se nám objevuje v několika variacích v *Koboldovi* i v tomto románu. Nejedná se pouze o vztahy milostné, ale i rodinné.

V románu *A já pořád kdo to tluče* stojí v centru pozornosti hlavní ženský postava, spisovatelka Birgit Stadtherrová. Má složitý vztah se svým manželem. „*Adam Stadtherr. Prožil si své malé intimní peklo s Birgit. Během manželství.*“²⁰⁶ Ovšem muž, se kterým má být osudově propojena, jak se

²⁰⁴ Česká beletrie. *Nakladatelství Host* [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.nakladatelstvi.hostbrno.cz/cs/nakladatelstvi/ceska-beletrie/item-613>

²⁰⁵ Próza. *Radka Denemarková* [online]. 2011 [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.denemarkova.cz/proza/>

²⁰⁶ DENEMARCOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče*. Brno: Petrov, 2005, s. 64. ISBN 80-7227-219-5.

uvádí v anotaci, je divadelní režisér Petr Buch. Spojujícím článkem, jak se postupně v románu odkrývá, je Ralf Buch, otec Petra Bucha a Birgitin dědeček.

Jak již bylo zmíněno, jedním z hlavních témat románů jsou nefunkční mezilidské vztahy. V *Koboldovi* se konkrétně jedná o vztah manželské dvojice Helly a Kobolda a pak o vztah Kobolda k jeho dětem. Nutno podotknout, že žádný z nich bychom nemohli označit za zdravý a nekomplikovaný.

Problém nefunkční rodiny se objevuje i zde, hlavní hrdinka Birgit trpí nedostatkem lásky od své matky, která ji cíleně ponižuje. Otce nezná. I ona si tuto frustraci nese do dalšího života, když není schopna vytvořit zdravé rodinného zázemí. „*Matku nepřivoláš a otce nenajdeš. V tvém věku, Beritko, je to už směšné, být takhle posedlá rodiči. Vždyť už bys mohla být babičkou.*“²⁰⁷

Birgitina matka trpěla psychickou poruchou projevující se rychlými změnami nálad s návaly silného vzteku, který si vybíjí na své dceři a manželovi. „*Ovšem matka k rozhovoru nepotřebovala partnera, potřebovala deptaného posluchače... Otčím se oženil se dvěma ženami. Ta oficiální mluvívala důsledně spisovně, kultivovaně. S rozhledem a jemnou ironií. Ta druhá žila buransky v kanálech, bez náznaku sebereflexe.*“²⁰⁸

Jsou zde i paralely v osudech postav obou románů. Podobnost mezi Birgit a Juditou je v tom, že obě opustí své děti. Dalším podobným rysem jsou psychické potíže a úzkosti, kterými trpí Birgit, její matka i Hella.

Je zde motiv silného sourozeneckého vztahu. V *A já pořád kdo to tluče* nacházíme silné pouto mezi sestrami Birgit a Johankou, které jsou ale zároveň naprosto odlišné z hlediska povahy i charakteru. „*Dcery se kolem sebe omotaly jako liány, aby se k sobě přitulili, zaklesnuty a už navždy propojeny.*“²⁰⁹ V *Koboldovi* je to bratrský vztah Staršího a Mladšího, kteří si spolu vytvoří vlastní způsob komunikace. Jejich pouto je ještě zvýrazněno tím, že jsou to dvojčata, která bývají často psychicky propojena.

U Birgit spatřujeme některé autobiografické rysy. Jednou z indicií může být i to, že se jedná taktéž o spisovatelku. Denemarková jejím prostřednictvím tlumočí své názory. Následující citace výstižně shrnuje hlavní autorčinu snahu. „*A Stadtherrová tohle všechno mapuje. Výsostně uměleckým stylem. Na modelu rodinného pekla sem ozvěnovitě pronikají všechny krutosti*

²⁰⁷ Tamtéž. s. 47.

²⁰⁸ Tamtéž. s. 52-53.

²⁰⁹ Tamtéž. s. 54.

doby. Stadtherrová ukazuje, že dnes, místo abychom řešili hrůzy minulosti, začínáme se k nim tulit a hýčkat si je.“²¹⁰

Další podobností je vkládání poezie, které se objevuje v obou knihách. V románu *A já pořád kdo to tluče* má formu dětských říkanek, promítnutých do optiky dospělých. Místo bezstarostnosti v nich nacházíme vážná témata.

„Za oponou, před oponou

nikdo nesmí lhát

- nebo nebudu hrát.“²¹¹

Jsou podaná s ironií a místy až černým humorem.

„Zima, zima už je tady,

chcíplosti je plno všady.“²¹²

Jak již bylo naznačeno v úvodu této kapitoly, nacházíme některé postavy ve více knihách. V tomto románu se objevují dvě postavy, které jsou v dalších knihách rozvíjeny. V jednom z rozhovorů Radka Denemarková odpovídá na otázku, zda to byl záměr a zda tento román psala jako první díl trilogie. Autorka toto tvrzení zamítá. „Až po dokončení *A já pořád kdo to tluče* mi v mysli uvízly tři postavy. Vylouply se z textu, rozhodla jsem se jim darovat příběh.“²¹³ Mělo se jednat o Gitu Lauschmanovou, knížete Krvepolského a Jiřího Oujezdského. Poslední ze jmenovaných postav se však svého příběhu nedočkala. „S postavou Jiřího Oujezdského jsem nakonec čas trávit nechtěla, mysl ho propustila, přestal mě zajímat, je zbabělý.“²¹⁴ uvádí v rozhovoru autorka.

Příběh Gity Lauschmanové je rozvíjen v knize *Peníze od Hitlera* a rozloučím se s ní v ohnivé části *Kobolda*, kde se koná její pohřeb. V románu *A já pořád kdo to tluče* se objeví pouze na jednom místě. „Z domu naproti jí pozorovala žena v brýlích, téměř neznatelně kývla hlavou. Á, paní doktorka Lauschmanová, vyhlíží své budoucí pacienty.“²¹⁵

„Naproti seděl mohutný mladý muž. Spal. Obr měl pootevřená ústa s křivými zuby, znetvořenou tvarohovitou tvář. Příliš těsné a krátké kalhoty se vysunuly a jejich lem odkrojil bílé, leskle nabobtnalé kotníky s fialovými skvrnami, roztodivné mapy ledabyle ovázané bílým, špinavým obvazem.“²¹⁶

²¹⁰ Tamtéž. s. 134.

²¹¹ Tamtéž. s. 19.

²¹² Tamtéž. s. 23.

²¹³ LOJÍN, Jiří. Radka Denemarková "Mám ráda vlaštovky". *Vaše literatura.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/47-clanky/2922-rozhovor-s-radkou-denemarkovou.html>

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče*. Brno: Petrov, 2005, s. 140. ISBN 80-7227-219-5.

²¹⁶ Tamtéž. s. 19.

V popisu tohoto muže, především díky nemocným kotníkům, poznáváme pana Krvepolského, jemuž je věnována část románu *Kobold*.

Nacházíme zde i historická témata společná oběma knihám. Objevují se narážky na to, že se náš národ nedokáže vyrovnat se svou minulostí, kterou „za sebou vláčí jako vězeňskou kouli“²¹⁷.

7.2. Peníze od Hitlera

Román *Peníze od Hitlera* poprvé vyšel roku 2006, druhé vydání následovalo v roce 2009 a dotisku se dočkalo ještě v roce 2012. Díky tomuto faktu a také tomu, že se jedná o autorčinu nejpřekládanější knihu (překlad do 15 jazyků; polštiny, maďarštiny, angličtiny, němčiny, slovinštiny, italštiny a dalších), můžeme tvrdit, že *Peníze od Hitlera* je autorčin prozatím nejúspěšnější román.

My se opět pokusíme najít styčné body s románem *Kobold*. Prvním z nich je částečně společné téma. Po listopadu 1989 se do pozornosti spisovatelů dostává „problematika komplikovaného soužití Čechů a Němců na našem území.“²¹⁸ To je téma projevující se v *Peněžích od Hitlera* velmi silně. Hlavní hrdinka se v myšlenkách často retrospektivně vrací a vzpomíná na to, jak ona a její rodina žila před druhou světovou válku. To je v ostrém kontrastu s tím, jak se k ní chovají Čechoslováci bezprostředně po návratu z koncentračního tábora, tedy po válce. Díky svým česko-německo-židovským kořenům jí není dopřáno se bezproblémově vrátit do předchozího života. „*Válku jste prohráli. Jménem prezidenta republiky propad celý váš majetek státu.*“²¹⁹

Že ale nic není černobílé, ukazuje Denemarková například na tom, že Žena, která Gitě v roce 1945 zachrání život, se předtím podílela na vraždě jejího bratra. Jak Denemarková často v rozhovorech uvádí, původci zla nejsou Češi nebo Němci, ale vždy záleží na činech jednotlivců.

V *Koboldovi* je česko-německé téma jen naznačeno v modré části, když se *Kobold* v určité době začne učit německy, ačkoli tento jazyk předtím nesnášel, a poté čerpá výhody, které mu to přináší. Například to, že se v profesním životě dostane do vyšší funkce.

²¹⁷ Tamtéž. s. 24.

²¹⁸ MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001, s. 108. ISBN 80-7243-139-0.

²¹⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*. Brno: Host, 2006, s. 34. ISBN 80-7294-185-2.

Česko-německá nevraživost se naplno projeví v okamžiku, kdy jsou rodiče Gity Lauschmannové rehabilitováni a jí má být navrácen veškerý majetek. Celou knihu je nám její rodina prezentována jako bezchybná a my naprosto chápeme její nároky.

Je zde hojně používán motiv fotografie, přes nějž se Gita vrací k minulým rodinným příběhům, které jsou popisovány velmi idylicky. „*Do mozku mi někdo zasouvá fotografii, která se zasekne... Maminka v krajkových smetanových šatech a v kloboučku, který si přidržuje pravou rukou. Otec v černém úboru, rozkročen, jednou rukou opřený o motocykl...*“²²⁰ Tento motiv používá rovněž další významná česká spisovatelka, Daniela Hodrová, ve své próze *Ztracené děti* (1997).²²¹

Vše je vrženo do jiného světla na posledních stranách románu. „*Narazím na hladivou látkovou překážku. Páska s roztomilým mlýnkem... Fotografie v mozku... 'Tomu se, děvenko, říká hákový kříž, to jen aby mi naši dali pokoj.'*“²²² Páska s hákovým křížem na paži Gitina otce v jedné z jejích vzpomínek. Zde se myslím opět projevila autorčina rafinovanost a spisovatelský um, stejně jako v *Koboldovi*, kdy stačí jediná věta, abychom předchozí popisované události viděli jinak.

Znovu se také v knize objevují části říkadel, tedy v podstatě poezie. Formálně jsou stejně jako v *Koboldovi* odlišené kurzívou. „*Otloukej se bábovičko, jestli se mi nepovedeš, budeš bita jako žito.*“²²³

Dalším společným bodem je časové zařazení. To je v této knize velmi přesné. První časová rovina se odehrává v roce 1945, druhá v roce 2005. Toto časové rozmezí nacházíme i v *Koboldovi*. Obě knihy zachycují počátek 21.století. Podobný je i dvojí pohled postavy-vypravěčky příběhu. Gita mladého věku v roce 1945 a stará dáma v roce 2005. Obdobné je to v románu *Kobold* s postavou Judity.

Hlavní postavou je zde Gita Lauschmannová, se kterou jsme se poprvé setkali již v románu *A já pořád kdo to tluče*. V *Koboldovi* se objevuje v červené části, kde jsme svědky jejího pohřbu a to vlastně již podruhé. V *Peněžích* jím kniha končí a vidíme ho zvenčí. V *Přebytcích lidí* je nám přes postavu Krvepolského dovoleno nahlédnout pod pokličku pohřebního ústavu.

²²⁰ Tamtéž. s. 22.

²²¹ MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001, s. 115-116. ISBN 80-7243-139-0.

²²² DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*. Brno: Host, 2006, s. 238. ISBN 80-7294-185-2.

²²³ Tamtéž. s. 13.

Opět tu svou roli sehrává psychika, respektive její narušení a to u postavy Gity. Projevuje se v jejích, někdy velmi bizarních představách, které místy připomínají až surrealismus. Například když si představuje, že by si z hlavy Stolaře vyrobila lampičku. „*Tupým kapesním nožikem...Stolařovi nejprve u kořene nosu naříznout rýhu. Pak dvě podélné čáry. Širší obdélníkový proužek. A kůži stáhnout. Pižlat, přepilovat nosní kůstky...Vyztužit ten dekor a vypnout na stínítka minilampičky...Zbylé kůstky a trsy masa vhodit do vroucí vody. Posilující masový vývar.*“²²⁴ Důvodem těchto stavů je mnoho prožitých traumat – zkušenosti z koncentračního tábora, kde ztratila rodiče i sestru; znásilnění, při kterém se navíc stala nedobrovolným svědkem brutální vraždy svého čtyřměsíčního kojence a následná sebevražda jejího prvního manžela.

Občas to u ní dojde až tak daleko, že se jí na dlaních objevují stigmata, což jsou rány připomínající rány Ježíše Krista po ukřižování, objevující se bez vnější příčiny. Vidíme v tom paralelu v utrpení těchto dvou postav. Ježíš Kristus zemřel proto, aby vykoupil hříšníky z jejich vin. Gita také trpí špatnými činy, které spáchali jiní. „*Paní Lauschmannová odemkne za půl hodiny. S osušenýma očima, převlečená... Umyvadlo je čerstvě vydrhnuté. Červená nitka se zatoulala pod spodní část umyvadlového korytka...Přičichne. Neomylný pach krve.*“²²⁵ Objevuje se zde tedy téma viny, trestu a odpuštění. Žena je opět zobrazena jako mučednice.

Podobný je i motiv hrdinky na konci života, vracející se na místo, se kterým ji pojí negativní zážitky, aby uzavřela své záležitosti. V *Koboldovi* je to dcera Judita, která cestuje z Ameriky zpět do Prahy. Zde se Gita vrací do rodných Puklic, kde ji v roce 1945 málem zabili, aby očistila jméno své rodiny.

Poslední paralelou je často se objevující formulka, která zní až magicky a kterou pro sebe používá Gita Lauschmannová ve vypjatých situacích: Hlavně se udržet v latí, nezkolabovat, neječet. Podobné heslo používá i Justýna z románu *Kobold*.

Název románu vychází z jedné z jeho klíčových vět. „*Gita Lauschmannová totiž o odškodnění z česko-německého Fondu budoucnosti za léta strávená v koncentračním táboře říká: 'Vždyť to jsou vlastně peníze od Hitlera.' Dějiny se nám smějí do obličeje.*“²²⁶

²²⁴ Tamtéž. s. 113.

²²⁵ Tamtéž. s. 220.

²²⁶ HORÁK, Ondřej. Jsme v pasti, mé slasti jsou tvé strasti. *Hospodářské noviny*. 10.-12.6.2011, č. 114, s. 12.

8. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo na základě mé čtenářské zkušenosti analyzovat a interpretovat dvojromán *Kobold* (2011), jehož autorkou je Radka Denemarková. Jelikož se jedná o dílo poměrně nedávno vyšlé, nebylo komplexnímu a obsáhlejšímu literárnímu rozboru zatím podrobena.

V úvodní kapitole o autorce jsem informace převážně čerpala z jejího oficiálního životopisu a z rozhovorů, které poskytla. Jako problém se ukázal fakt, že její jméno zatím není zmiňováno v žádné oficiální odborné literatuře. Z jejího životopisu, dosaženého vzdělání i publikační činnosti vyplynulo, že se jedná v současnosti o jednu z našich nejkvalitnějších spisovatelek. Smutný je ovšem fakt, že v zahraničí, především v německy mluvících zemích, se jí dostává větší pozornosti a uznání než u nás.

V kapitole věnované kontextu díla se ukázalo, že příběh části *Přebytky lidí. (O ohni.)* byl inspirován skutečnou událostí. Vyjevil se problém nejednoznačnosti pojmu „ženská literatura“, kterým můžeme označit jak kvalitní literaturu psanou ženami, tak romány červené knihovny. S tím souvisí i vliv feminismu na autorčinu tvorbu a otázka, zda se sama autorka za feministku považuje. Výsledkem bylo, že Denemarková v jistém smyslu feministkou je, ale ne prvoplánově. Jde jí o to psát a upozorňovat na jakékoli bezpráví a utlačování kohokoli. Kdyby tedy byla omezována svoboda mužů, psala by pravděpodobně o nich a už se pod nálepku feminismu nevešla. Záměrně píše nálepku, protože toto označení je současnou většinou společnosti vnímáno nepříliš kladně.

Otázka žánru byla již předdefinována tím, že se v oficiálních zdrojích píše o „dvojrománu“. V našem rozboru se ovšem ukázalo, že se formálně spíše jedná o román (*Přebytky něhy*) a novelu (*Přebytky lidí*), které jsou provázány tematicky i postavami.

Dále byla samostatnému rozboru podrobena část *Přebytky něhy. (O vodě.)*. Prolínají se zde dva druhy vyprávěče, ale převažuje pohled subjektivní, zprostředkovaný postavou z centra dění. Pro lepší orientaci ve vztazích postav byl vložen jednoduchý rodokmen (Obr.1), následné charakteristiky jsou dokládány na částech textu. Ve zkratce je naznačena i linie příběhu. Časoprostorově je tato část zasazena do Prahy a zachycuje období zhruba od 30. let 20. století do současnosti.

Struktura rozboru části *Přebytky lidí. (O ohni.)* byla obdobná. Vyskytují se zde pouze dvě hlavní postavy a celkově je stavba této části jednodušší.

Příběh je popsán jasněji a odehrává se na maloměstě či periférii Prahy. Časově je zasazen do současnosti.

Z hlediska kompozičního a jazykového se jedná o román velmi složitý. Text je členěn do bloků, které dělí pouze mezery. V práci byla vyslovena otázka, z které strany román číst. Má čtenářská zkušenost je založena na tom, že jsem při prvním čtení začala částí *Přebytky něhy. (O vodě.)*, což bych doporučila i potenciálním čtenářům. Názory se ovšem různí. Dokonce byl na FF UK proveden experiment, kdy část studentů četla knihu z jedné strany, část z druhé. Podle toho, kde začali, příběh interpretovali a vykládali úplně jinak. Jazyk díla je úsporný, autorka se ve velké míře vyjadřuje prostřednictvím symbolů a metafor.

Obecně se v textech Radky Denemarkové objevuje mnoho biblických symbolů, jejich použití však není motivováno osobní vírou či příslušností autorky k některé z církví, jak jsem si zpočátku myslela.

Román *Kobold* vzbudil pozornost literární kritiky ihned po vydání, což dokazuje úctyhodné množství recenzí a kritik. S radostí musíme konstatovat, že valná většina z nich nesklouzla ke zjednodušování a hodnotí román i samotnou autorku velmi kladně.

V kontextu další autorčiny tvorby *Kobold* zakončuje volnou trilogii o středoevropském dvacátém století. Nejúspěšnější z této trilogie je zatím román *Peníze od Hitlera*, který se dočkal dramatisace, ale především byl přeložen do mnoha jazyků, opakovaně vydáván a oceňován.

Psaní a tvorba této práce mi rozšířili povědomí o současné české literární scéně a jsem pyšná, že zde máme autorku jako je Radka Denemarková. V nejbližší době bych ráda zhlédla alespoň záznam autorčiny hry *Spací vady*, která mi doufám pomůže proniknout zase o trochu hlouběji do jejího myšlení.

Prameny a literatura

Primární literatura:

DENEMARKOVÁ, Radka. *A já pořád kdo to tluče*. Brno: Petrov, 2005. ISBN 80-7227-219-5.

DENEMARKOVÁ, Radka. *Kobold: Přebytky lidí. (O ohni)*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-5061.

DENEMARKOVÁ, Radka. *Peníze od Hitlera*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-185-2.

Sekundární literatura:

CAMUS, Albert. *Cizinec*. Praha: Mladá fronta, 1966.

ČERVENKA, Miroslav. *Významová výstavba literárního díla*. Praha: Karolinum, 1992. ISSN 0567-8269.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.

HEŘMAN, Tomáš. *Současné ženské hrdinky a nastupující klišé*. In: *Labyrint ženského literárního světa*. Praha: Literární akademie, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86877-06-8.

HORÁK, Ondřej. *Jsmo v pasti, mé slasti jsou tvé strasti*. *Hospodářské noviny*. 10.-12.6.2011, č. 114.

HRBATA, Zdeněk. *Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle: Velké město*. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20.století*. Praha: Torst, 2005. ISBN 80-7215-244-0.

HRBATA, Zdeněk. *Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle: Volba periferie*. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20.století*. Praha: Torst, 2005. ISBN 80-7215-244-0.

HRBATA, Zdeněk. Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle: Základy literární topografie. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2005. ISBN 80-7215-244-0.

HODROVÁ, Daniela. *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994. ISBN 80-85917-03-3.

HORÁK, Ondřej. Jsme v pasti, mé slasti jsou tvé strasti. *Hospodářské noviny*. 10.-12.6.2011, č. 114.

JEDLIČKOVÁ, Alice. Čas a jeho úloha při konstituování narativního díla: Čas předmětu – čas promluvy: čas příběhu – čas vyprávění. In: *Na cestě ke smyslu: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2005. ISBN 80-7215-244-0.

JIRKALOVÁ, Karolina. Přebytky moci, závislosti a násilí. *Lidové noviny*. 2011, č. 140.

KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: Kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-215-2.

KUBÍČKOVÁ, Klára. Příběhy o násilí, z nichž mrazí. *Mladá Fronta DNES*. 2011, č. 118.

MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-7243-139-0.

MRAVCOVÁ, Marie. Vyprávěcí "já" a prožívající "já". In: *ÚSTAV PRO ČESKOU A SVĚTOVOU LITERATURU AV ČR. Proměny subjektu: druhý svazek*. Redigovala Daniela Hodrová. Pardubice: MLEJNEK, s.r.o., 1994. ISBN 80-85778-02-5

NEZBEDA, Ondřej. Přebytky slov. *Respekt*. 2011, č. 24.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jiloviště: MME s.r.o., 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

PETERKA, Josef, Dagmar MOCNÁ a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

RIMMONOVÁ-KENANOVÁ, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Brno: Host, 2001. ISBN 80-7294-004-X.

SPENDER, Dale. Ženy a literární historie. In: OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Ženská literární tradice a hledání identit*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. ISBN 978-80-86429-69-4.

STANZEL, Franz Karl. *Teorie vyprávění*. Praha: Odeon, 1988.

ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945: DÍL 1, A-L*. Praha: Brána, 1995. ISBN 80-85946-16-5.

VLASÁK, Zbyněk. Lépe jsme to neuměli. *Právo: příloha Salon*. 9.6.2011, č. 135.

Internetové zdroje:

BEK, Dan. Kdo se bojí Radky Denemarkové?. *Vice* [online]. 2012 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://www.vice.com/cs/read/kdo-se-boji-radky-denemarkove>

Česká beletrie. *Nakladatelství Host* [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.nakladatelstvi.hostbrno.cz/cs/nakladatelstvi/ceska-beletrie/item-613>

DENEMARKOVÁ, Radka. In: *Dopolední radiožurnál*. [rozhlásový pořad]. ČRo – Radiožurnál, 23. 5. 2012, 10:00.

DENEMARKOVÁ, Radka. In: *Nad věcí*. [rozhlásový pořad]. ČRo 3 – Radiožurnál, 10. 8. 2011, 23:00.

DENEMARKOVÁ, Radka. Žádná podobnost není náhodná. *Festival spisovatelů Praha* [online]. 2010 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z:

http://www.pwf.cz/archivy/texty/clanky/radka-denemarkova-zadna-podobnost-neni-nahodna_3077.html

HORÁK, Ondřej. Dva příběhy Kobolda jsou jako nohavice kalhot bývalého manžela, které si žena neustále obléká. *Ihned.cz* [online]. 2011 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: [http://art.ihned.cz/?p=070000_d&article\[id\]=52119520](http://art.ihned.cz/?p=070000_d&article[id]=52119520)

KADLECOVÁ, Kateřina. Román ohně a vody. *HOST* [online]. 2011 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: <http://www.nakladatelstvi.hostbrno.cz/cs/ohlasy/kobold/roman-ohne-a-vody>

LOJÍN, Jiří. Radka Denemarková "Mám ráda vlaštovky". *Vaše literatura.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.vaseliteratura.cz/rozhovory/47-clanky/2922-rozhovor-s-radkou-denemarkovou.html>

MAREŠOVÁ, Milena M. Kniha musí být sekerou na zamrzlé moře v nás. *Literární.cz: Světová literatura živě* [online]. 2011 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/rozhovory/denemarkova-kniha-musi-byt-sekerou-na-zamrzle-more-v-nas_8578.html

MAREŠOVÁ, Milena M. Kobold. *Český rozhlas: Umění a kultura* [online]. 27.5.2011 [cit. 2013-06-18]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/kultura/literatura/_zprava/kobold--899127

Pedofilie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pedofilie#cite_note-13

Peníze od Hitlera. *Švandovo divadlo na Smíchově* [online]. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.svandovodivadlo.cz/index.php?cmd=event.detail&id=1514>

Próza. *Radka Denemarková* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.denemarkova.cz/proza/>

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 444. ISBN 978-80-7195-206-0.

SVOBODOVÁ, Iveta. Mám dobrodružný, v leccěms divoký život. Střílím do vlastních řad. *Topzine* [online]. 2011 [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://www.topzine.cz/radka-denemarkova-mam-dobrodruzny-v-leccems-divoky-zivot-strilim-do-vlastnich-rad>

ŠKAMLOVÁ, Eva. Hlasy ze dna Vltavy. *Nakladatelství Host* [online]. [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: <http://www.nakladatelstvi.hostbrno.cz/cs/ohlasy/kobold/hlasy-ze-dna-vltavy>

ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika. Klasifikace titulů literárních děl. In: *Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity* [online]. [cit. 2013-05-17]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.pulib.sk%2Fweb%2Fkniznica%2Felpub%2Fdokument%2FOlostiak3%2Fsubor%2F43-stepanova.pdf&ei=-eeVUcXfDYiYPfq2gYgJ&usg=AFQjCNGEQSvGN0ZmcNRFBMgoHxIILT_Csg&sig2=nI0Web5Rq6VdWnXEvjBnjg&bvm=bv.46471029,d.ZWU

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást. *Radio Praha* [online]. 2011 [cit. 2013-05-09]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-kterou-neumime-setrast>

Žhářský útok ve Vítkově. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDh%C3%A1%C5%99sk%C3%BD_%C3%BAtok_ve_V%C3%ADtkov%C4%9B

Životopis. *Radka Denemarková* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.denemarkova.cz/zivotopis/>

Resumé

Hlavním cílem této bakalářské práce je interpretace a komplexní literární analýza dvojrománu *Kobold*, jehož autorkou je jedna ze současných nejuznávanějších českých spisovatelek, Radka Denemarková.

V kapitole *Autorka* jsou shrnuta její důležitá životopisná data, která mají souvislost s románem nebo jsou důležitá pro pochopení významu a spisovatelských kvalit Denemarkové.

Další kapitola, *Kontext vzniku díla*, se zaměřuje na popis prostředí, v němž román *Kobold* vznikl, a zachycení směrů, kterými mohl být ovlivněn. Především je zde řešena otázka ženské literatury a feminismu.

Následující části věnované žánru díla a charakteristice jeho titulu a podtitulů.

Poté jsou zařazeny dvě kapitoly se stejnou strukturou, věnující se rozboru jednotlivých částí dvojrománu. První z nich nese název *Přebytky něhy. (O vodě.)*, druhá *Přebytky lidí. (O ohni.)*. V každé z nich je naše pozornost zaměřena na vypravěče, vystupující postavy, naznačení linie příběhu a analýzu časoprostoru.

Kapitola nesoucí název *Kompoziční a jazyková rovina románu* se věnuje členění textu románu, tedy jeho vnější kompozici, zhodnocení vyprávěcí situace a použitých kompozičních prostředků. V neposlední řadě také zachycuje a popisuje autorský styl Radky Denemarkové, pro nějž je typické použití biblických symbolů a odkazů na existenciálního filosofa Karla Jaspersa.

Pro literární život díla je důležitá i jeho recepce, tedy přijetí, odbornou literární kritikou. Z kapitoly věnované recepci *Kobolda* jasně vyplývá, že byl román přijat převážně kladně. Negativní hlasy mu vyčítají přílišnou jazykovou i kompoziční složitost.

Jelikož román *Kobold* nestojí v autorčině tvorbě osamocen, ale tvoří třetí část volné trilogie o středoevropském dvacátém století, následuje kapitola *Román v kontextu další tvorby*. Zvlášť je zkoumán jeho vztah a pojící prvky s romány *A já pořád kdo to tluče* a *Peníze od Hitlera*.

V závěru je pak zhodnocena celá práce i vývoj mého čtenářského pohledu v průběhu její tvorby. Na některé otázky týkající se použití biblických symbolů a autorčina vztahu k náboženství se mi nepodařilo najít odpovědi v žádném z článků či rozhovorů. Proto jsem se rozhodla kontaktovat samotnou autorku. Kompletní záznam naší e-mailové komunikace nalezneme v Příloze č.1.

Resume

Main goal of this bachelor thesis is to create interpretation and deep literary analysis of two-thread novel *Kobold*. Author of the novel is Radka Denemark, one of the most respected Czech writers.

In chapter *Autorka* are summarized biographical data relevant for the novel or important for understanding of Denemark's value and her ability of writing.

Next chapter is *Kontext vzniku díla*. This chapter describes background of the *Kobold*'s creation and factors which affected its origins as well as final form. The feminism and woman-oriented literature are the main topics of the chapter.

Following parts are about genre of the two-thread novel and define its title and subtitles.

Next two chapters have the same composition and analyse each of two storylines. Name of the first is *Přebytky něhy. (O vodě.)* and name of the second is *Přebytky lidí. (O ohni.)*. Concern of both is in storyteller, characters and direction of storyline as well as analysis of cultural and geographical background of it.

The chapter *Kompoziční a jazyková rovina románu* attends text structure and outer composition of the novel. It evaluates narrative situation and the uses of composition's tools too. Last but not least is describing of Radka Denemark's writer style which typical tool is to use biblical symbols and references to existential philosopher Karl Jaspers.

For literary life of a novel is very important it's acceptance by professional literary critics. As is described in relevant chapter the *Kobold* was accepted mostly positively. However, some critics blame it for linguistic and compositional intricacy.

The chapter *Román v kontextu další tvorby* researches the *Kobold*'s relation to novels *A já pořád kdo to tluče* and *Peníze od Hitlera* because the *Kobold* is third part of trilogy concern twentieth century in central Europe.

Closing part evaluates the whole thesis and describes mine reader's opinion and its progress during creation of the thesis. For a few questions about writer's using of some biblical symbols and writer's faith itself was not possible to find out answers in any articles or interviews. It makes me to ask Radka Denemark for answers by myself. In appendix one you can find my whole e-mail correspondence with Radka Denemark.

Klíčová slova:

A já pořád kdo to tuče, domácí násilí, Kobold, Peníze od Hitlera, Radka Denemarková, totalita

Příloha č. 1

E-mailová komunikace s Radkou Denemarkovou

Pavla Danielkova 15.6. 2013 14:40

Dobrý den, paní Denemarková,

jsem studentka Pedagogické fakulty UK (ČJ-ZSV) a píši bakalářskou práci o Vašem nejnovějším románě *Kobold*, která nese název *Kobold jako čtenářská zkušenost*.

Stále se mi vynořují dvě otázky, na které jsem v žádném rozhovoru ani ve Vašem životopise nenašla odpověď, ale zdají se mi pro interpretaci *Kobolda* důležité.

První otázka se váže k Vaším kořenům, z jaké pocházíte rodiny (židovské, německé) a tedy do jaké míry je výběr tématu Vašich knih autobiografický a osobní?

Druhý dotaz se týká Vašeho vztahu k Bohu. Ve Vaší próze nacházím mnoho biblických symbolů, "doslov" k části *Přebytky* něhy se mi dokonce jeví jako podobenství. Projevuje se v tom Vaše osobní víra v Boha?

Získané informace by byly použity pouze do mé bakalářské práce. Budu ráda, pokud si najdete čas a na mé otázky odpovíte. Zároveň pochopím, pokud ne, protože se jedná o dotazy velmi osobní.

Děkuji Vám a přeji hezký den,

Pavla Danielková

Radka Denemarková 18.6.2013 13:49

Milá Pavlo Danielková,

odpovídám trochu ve spěchu, neb jsem na čtení v Rakousku:

"První otázka se váže k Vaším kořenům, z jaké pocházíte rodiny (židovské, německé) a tedy do jaké míry je výběr tématu Vašich knih autobiografický a osobní?"

- Pocházím z české rodiny, narodila jsem se v Kutné Hoře, ale celý život vnímám, co tento prostor, tedy prostor Čech a celé střední Evropy, spoluutvářelo, čím nasákl a co utváří naši mentalitu. A spolužití s Němci a židy po staletí prostě nelze přehlédnout. V linii tatínkově židovští předci jsou. A od osmi let jsem měla soukromou učitelku němčinu Věru Kádnerovou, kterou jsem milovala, se kterou jsme se přátelila až do smrti. To všechno se

samozřejmě ve mně mísí a o tom všem přemýšlím. Ale to jsem jen drobnosti, nad kterými jsme se zamyslela až s Vaší otázkou. Při psaní moje mysl funguje jinak a osobní záležitosti jdou stranou. Potřebuji se soustředit na množství témat, která mně nedávají spát, a potřebuji stát s bičem nad jazykem. Jde spíš o obecně antropologické studium modelových situací a chování, které je vlastní lidem na této planetě, jen kulisy se mění. Moje „kulisy“ jsou středoevropské vlastně jen proto, že jsem se náhodou narodila právě zde.

"Druhý dotaz se týká Vašeho vztahu k Bohu. Ve Vaší próze nacházím mnoho biblických symbolů, "doslov" k části Přebytky něhy se mi dokonce jeví jako podobenství. Projevuje se v tom Vaše osobní víra v Boha?"

- S biblickými symboly pracuji často. Nejsem věřící člověk. Tedy v tom smyslu, že bych byla členkou nějaké církve. Mám svoji víru, spíše utopickou, která nesouvisí s náboženstvím (všechna mne ale samozřejmě zajímají). Mytický rozměr Kobolda vyžadoval i odkazy tohoto druhu a mě metaforické, (biblické, chcete-li), psaní strhává a zajímá čím dál více, protože může svou interpretační otevřeností postihnout pravdu o lidském údělu. A doslov k Přebytkům něhy skutečně podobenstvím je. Dokonce se ukazuje, že velice aktuálním, protože ho nyní chtějí na všech zahraničních čteních a je vnímán i jako přesný "popis" možností ženského údělu, po dnešek. Právě toto podobenství je velice osobní. Do něho jsme zatavila svůj život, život v kůži ženy. A biblické odkazy používám ve všech svých dílech, nejvíce v Peněžích od Hitlera (jablka, čočka, prst v ráně, obětní beránek atd.) a v Koboldovi i v románu, na kterém pracuji nyní, jdu ještě dál k "čisté" formě. A protože Gitě v Peněžích od Hitlera je dáno žít v středoevropském prostoru, nelze neprosvětlit lidským osudem kostlivce, které máme ve skříni. Důležitou roli hraje jazyk a groteskní způsob vyprávění. Vše je zároveň symbolem (dítě se narodí, ale hlavu mu okamžitě odsekne, protože narozením má cejch: pohlaví, náboženství, jazyka.) Pozorovala jsem Gitu mezi dvěma body, mezi zrozením a smrtí, body, které se týkají každého z nás. A víc mě zajímá, jak se kdo popere s tím, co na něho navalí osud, než jak si kdo poradí s úkoly, které si vymyslí sám. Protože v životě každého z nás nastává chvíle, kdy je zpochybněno vše, celý dosavadní život, partneři ... a ta pochybnost se rozrůstá. To je věčné téma. Vrchní nátěr je čtivý, groteskní, napínavý. Pro každého. Za ním se skrývají a krčí vrstvy a příběhy další, až po aluze, významotvorná jména, modelové situace, které něco vypovídají o bytí, o čase

mezi zrozením a smrtí, o tom, čím tento čas naplnit, osmyslnit a proč. Proto hamletovskou lebku na počátku drží v ruce dítě. Proto je tu citována věta z Karla Jasperse o metafyzické vině, z Pavlova Listu korintským, biblické odkazy (jablka, čočka, prst vložený do rány/do země atd.). Jako když si člověk nejprve prohlédne u domu venkovní omítku a plot, ale teprve když vejde (což předpokládá, že se vejít nebojí, že je vejít ochoten a schopen), prochází pokoji, zákoutími, půdou a sklepeními, které dosud viděné rozezvučí novými tóny.

Já se ve svém životě i psaní ztotožňuji s větou, která byla napsána pro mne. Moje motto. Pavlovy listy Korintským. "Je někdo slab, abych já nebyl slab spolu s ním? Propadá někdo pokušení, abych já se tím netrápil?"

Milá Pavlo,

Děkuji za čas, který věnujete Koboldovi...pokud budete cokoliv potřebovat, kdykoliv se obraťte...a 11.7. bych měla mít čtení na univerzitě v rámci letní školy... bylo by možné si Vaši práci přečíst? ...přeposílám i odkaz na některé rozhovory..

...mějte se hezky...

Radka Denemarková

PhDr.Radka Denemarková, Ph.D.